

VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMAN PERUSTEET 2022

**Outokummun kaupungin
varhaiskasvatussuunnitelma,
päivitys 8/2023 ja 4.6.2025**

MÄÄRÄYS OPH-700-2022 /
MUUTOKSET HUOMIOITU 31.5.2023 SAAKKA
Paikalliset lisäykset sinisellä. Päivityskirjaukset 4.6.2025 punaisella.

Sisällys

Outokummun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma, päivitys 8/2023 ja 4.6.2025	0
1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	13
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	15
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	15
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	19
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	22
2.4 Arvoperusta	25
2.5 Oppimiskäsitys	28
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	29
2.7 Laaja-alainen osaaminen	31
Ajattelu ja oppiminen	32
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	33
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	34
Monilukutaito	35
Digitaalinen osaaminen	35
Osallistuminen ja vaikuttaminen	36
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	37
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	39
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	40
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	41
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	42
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	43
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	44
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	44
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	46
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	50
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	50

Yhteistyö eri tahojen kanssa	51
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	54
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	56
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	56
4.2 Pedagoginen dokumentointi	58
4.3 Monipuoliset työtavat	59
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	60
4.5 Oppimisen alueet	63
Kielten rikas maailma	63
Ilmaisun monet muodot	67
Minä ja meidän yhteisömme	70
Tutkin ja toimin ympäristössäni	73
Kasvan, liikun ja kehityn	76
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	78
Kaksikielinen varhaiskasvatus	80
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	82
5. Lapsen tuki	83
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	83
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	83
5.2 Yhteistyö tuen aikana	90
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	90
Monialainen yhteistyö	91
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	91
Yleinen tuki	92
Tehostettu tuki	93
Erityinen tuki	93
Tuen muodot	93
5.4 Lapsen tuen arviointi	98
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	99
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	101
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	103
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	105

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	105
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	107
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	107
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat.....	108

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustlaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustlain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Outokummun varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (käytetään jatkossa nimitystä vasu) laaditaan kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksessa aloittamisesta. Lapsen vasuprosessista vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tarvittaessa vasuprosessiin osallistuvien **erityistyöntekijöiden eli** kiertävän varhaiskasvatuksen erityisopettajan (käytetään jatkossa nimitystä erityisopettaja), **varhaiskasvatuksen** kommunikaatio-ohjaajan (**käytetään jatkossa nimitystä kommunikaatio-ohjaaja**) ja **kieli- ja kulttuuri** ryhmien koordinaattorin **sekä** varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden (**esimerkiksi** lastenneurologian kuntoutusohjaaja, puhe- ja toimintaterapeutit, lastenneuvolan terveydenhoitajat) kanssa. Jos ryhmässä toimii ei-kelpoinen varhaiskasvatuksen opettaja, yksikön esihenkilö määrää kelpoisen varhaiskasvatuksen opettajan vastaamaan ryhmän vasujen laatimisesta ja arvioinnista.

Lapselle, jolle ei ole tehty hallintopäätöstä tuen tasosta ja sen tukipalveluiden tarpeesta, voidaan laatia vasu toimintakausittain tai kirjauksia voidaan jatkaa samaan vasuun useamman toimintakauden ajan **myös varhaiskasvatusryhmän vaihtuessa, mikäli vastaanottava varhaiskasvatuksen opettaja niin toivoo**, kuitenkin korkeintaan lapsen viskarivuoden loppuun saakka. Mikäli lapselle on tehty hallintopäätös tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeesta, lapsen vasu laaditaan toimintakausittain.

Erityisopettaja osallistuu tarvittaessa perhepäivähoidossa olevien lasten vasukeskusteluihin sekä ohjaa ja konsultoi tarvittaessa perhepäivähoitajia vasuprosessissa.

Lapsen vasu laaditaan sähköisesti, tulostetaan ja arkistoidaan huoltajien ja muiden vasukeskustelun loppuarviointiin osallistuneiden allekirjoittamina pysyvästi kaupungin arkistoon kaupungintalolle. Arkistoitavat vasut kirjataan tiedoksi Lasten asiantuntijoiden luovutuslistaan.

Varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja tulostaa toimintakausittain laaditun vasun loppuarvioinnin yhteydessä ja luovuttaa sen allekirjoitettuna arkistoitavaksi toimintakauden päättyessä. Useamman toimintakauden aikana muodostunut vasu tulostetaan ja allekirjoitetaan, kun kirjaukset samaan vasuun päättyvät, kuitenkin viimeistään lapsen viskarivuoden päättyessä, jolloin se luovutetaan arkistoitavaksi.

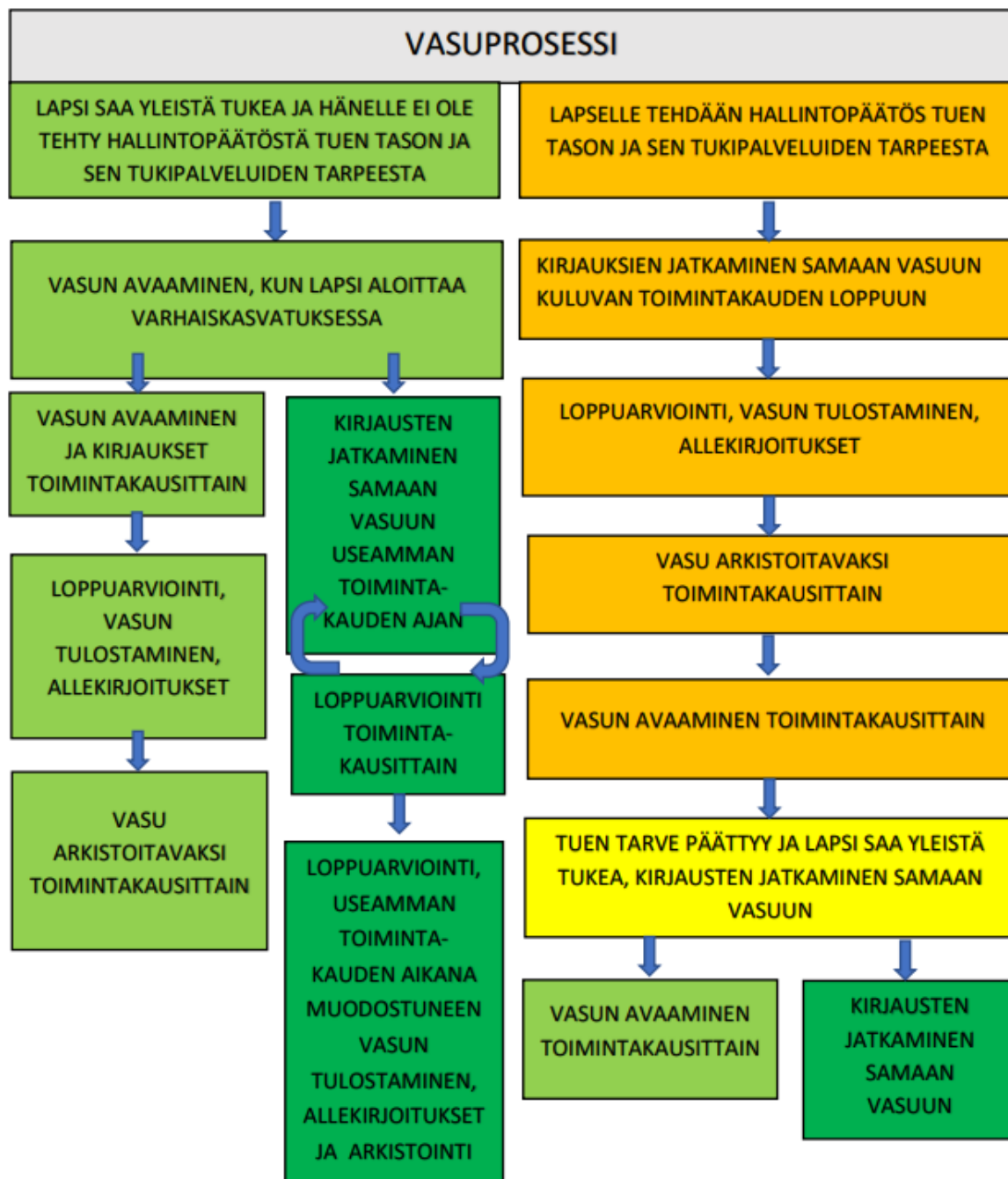
Lapsen muiden asiakirjojen kohdalla noudatetaan varhaiskasvatuksen arkistointilakia. Lausunnot, joiden perusteella varhaiskasvatuksessa on tehty päätöksiä lapsen saamasta tuesta, ovat

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

arkistoitavia. Ei arkistoitavat lausunnot ja palautteet, joita ei siirretä uuteen varhaiskasvatysyksikköön tai esikouluun, palautetaan huoltajille.

Lapsen osallistuessa esiopetuksen lisäksi täydentävään varhaiskasvatukseen, lapsen vasun sisällöt kirjataan lapsen **oppimissuunnitelmaan**, tulostetaan ja arkistoidaan varhaiskasvatuksen arkistointilain mukaisesti huoltajien allekirjoittamina.

Lapsen vasuprosessi

Ennen vasukeskustelua

Vasun avaaminen samalla viikolla, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa. / Kirjausten jatkaminen samaan vasuun, kun lapsi jatkaa varhaiskasvatuksessa.

Lapsen huoltajien oikeuksien huomiointi olla mukana vasuprosessissa, kun heillä on yhteishuoltajuus.

Huoltajien ohjaaminen vasukeskustelun valmistavien havaintojen kirjaamiseen seuraavien 2–3 viikon aikana siitä, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa. / Huoltajien ohjaaminen vasukeskustelun valmistavien havaintojen kirjaamiseen seuraavien 2–3 viikon aikana tai huoltajien osallistaminen lapseen liittyvistä havainnoista vasukeskustelun yhteydessä, kun kirjauksia jatketaan samaan vasuun.

Lapsen vasuprosessiin osallisuuden vahvistaminen etsien lapselle sopivia keinoja ja menetelmiä omien mielipiteiden ja toiveiden ilmaisuun.

Lapsen mielipiteiden ja toiveiden kirjaaminen vasuun.

Kasvatushenkilöstön vasukeskustelun valmistavien havaintojen vapaaehtoinen kirjaaminen kuukauden kuluessa. Erityisopettajan kirjaukset tarvittaessa.

Vasun valmisteleminen vasukeskusteluun tarvittaessa yhteistyössä erityistyöntekijöiden kanssa. Tarvittaessa varhaiskasvatuksessa lapselle harkittavan tuen tason ja sen tukipalveluiden kirjausten valmistelu sekä huoltajien kutsuminen vasukeskusteluun ja suulliseen kuulemiseen allekirjoitettavalla kirjallisella kutsulla.

Erityisopettaja osallistuu vasuprosessiin tarvittaessa, kun lapsen yleisen tuen tarvetta arvioidaan.

Erityisopettaja osallistuu vasuprosessiin, kun lapsen yleisen tuen ja sen tukipalveluiden tarvetta arvioidaan, kun lapsi saa yleisen tuen tukipalveluita, lapsen tehostetun/erityisen tuen ja sen tukipalveluiden tarvetta arvioidaan tai lapsi saa tehostettua/erityistä tukea ja sen tukipalveluita.

Vasukeskustelun ajankohdan sopiminen huoltajien sekä huoltajien luvalla tarvittaessa muun kasvatushenkilöstön, erityistyöntekijöiden ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa kahden kuukauden sisällä siitä, kun lapsi aloittaa tai jatkaa varhaiskasvatuksessa.

Vasukeskustelussa

Lapsi osallistuu vasukeskusteluun hänen ikä- ja kehitystasonsa huomioiden.

Tarvittaessa käytetään tulkkaukspalvelua.

Kirjaukset tarvittavista muutoksista, jotka tulevat esille vasukeskustelun yhteydessä.

Tarvittaessa huoltajien suullinen kuuleminen ja siihen liittyvät kirjaukset.

Vasukeskusteluun osallistuneiden tiedon kirjaus vasuun huomioiden etäyhteyden kautta osallistuneet (Osallistunut etäyhteyden kautta -kirjaus).

Loppuarviointi, vasun tulostaminen, allekirjoitukset, arkistointi ja varhaiskasvatus kesäajalla

Vasun loppuarviointi toimintakauden päättyessä. Mikäli lapselle on tehty hallintopäätös tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeesta, vasun loppuarviointi mahdollisimman myöhäisessä vaiheessa toimintakautta, jotta tuen toteutumista voidaan toteuttaa ja arvioida mahdollisimman pitkälle.

Toimintakausittain avatun vasun tulostaminen vasun loppuarvioinnin yhteydessä. Allekirjoitusten ottaminen loppuarviointiin osallistuneilta huomioiden etäyhteyden kautta osallistuneet (Osallistunut etäyhteyden kautta -kirjaus), joista varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden allekirjoitusta ei oteta. Lapsen henkilötunnuksen lisääminen vasun ensimmäiselle sivulle. Vasun luovuttaminen pysyvästi arkistoitavaksi kaupungintalolle toimintakauden päättyessä, kirjaukset arkistoitavista vasuista Lasten asiakirjojen luovutuslistaan.

Useamman toimintakauden aikana muodostuneen vasun tulostaminen vasun loppuarvioinnin yhteydessä, kun samaan vasuun tehtävät kirjaukset päättyvät, kuitenkin viimeistään lapsen viskarivuoden päättyessä. Allekirjoitusten ottaminen loppuarviointiin osallistuneilta huomioiden etäyhteyden kautta osallistuneet (Osallistunut etäyhteyden kautta -kirjaus), joista varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden allekirjoitusta ei oteta. Lapsen henkilötunnuksen lisääminen vasun ensimmäiselle sivulle. Vasun luovuttaminen pysyvästi arkistoitavaksi kaupungintalolle toimintakauden päättyessä, kirjaukset arkistoitavista vasuista Lasten asiakirjojen luovutuslistaan.

Lausuntojen, joiden perusteella varhaiskasvatuksessa on tehty päätöksiä lapsen saamasta tuesta, arkistointi. Ei arkistoitavien lausuntojen ja palautteiden siirtäminen huoltajien luvalla uuteen yksikköön tai palauttaminen huoltajille.

Tuen asioiden huomiointi varhaiskasvatuksessa kesäajalla.

- Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ryhmävasun laadinnasta syyskauden aikana sekä sen päivittämisestä ja arvioinnista kevätkauden aikana.
- Yksikön esihenkilö vastaa vasuprosessien toteutumisesta sovitussa aikataulussa (esihenkilön kirjaus lapsen vasuun).

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustlain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

²⁹ Varhaiskasvatustlaki 22 §

³⁰ Varhaiskasvatustlaki 20 §

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

Outokummun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Sen hyväksyy **perusopetuksen rehtori**, ja se julkaistaan **kaupungin** varhaiskasvatuksen kotisivuilla. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat sellaisenaan osa asiakirjaa. Paikalliset lisäykset on kirjattu kunkin luvun loppuun sinisellä tekstillä. Varhaiskasvatussuunnitelma on yhteinen kaikille varhaiskasvatuksen toimintamuodoille.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon seuraavat paikallisen tason suunnitelmat:

- Outokummun kaupungin konsernistrategia, jonka laatimisessa on kuultu varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen lasten toiveita sekä ideoita unelmien Outokumpuun
- Outokummun kaupungin laaja hyvinvointikertomus
- Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat **päivitys 1.8.2025**
- Outokummun kaupungin nivelvaihesuunnitelma **päivitys 8.5.2025**
- Outokummun kaupungin kotouttamisohjelma
- Unicefin lapsiystävällinen kunta -toimintasuunnitelma
- Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelma
- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, Outokummun kaupunki/varhaiskasvatus
- Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, Kunnan koulun esi- ja perusopetuksen suunnitelma
- Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, Outokummun varhaiskasvatus ja esiopetus
- Lääkehoitosuunnitelma, Outokummun varhaiskasvatus- ja esiopetus
- Lähietsintäsuunnitelma, Outokummun varhaiskasvatus
- Kuusivuotiaiden valmistava opetus Joensuun seudulla -suunnitelma

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Varhaiskasvatuksen erityispiirteitämme ovat puhdas lähiluonto sekä liikkuminen lähiympäristöissä. Kaikki palvelut ovat lähellä mahdollistaen monipuolisen toiminnan lähiympäristössä (esimerkiksi leikkipuistot, liikuntapaikat, kirjasto).

Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöllä, huoltajilla sekä lapsilla oli mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen kevään 2022 aikana.

Huoltajat pääsevät vaikuttamaan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja siihen tehtäviin päivityksiin erilaisin kyselyin. Huoltajia osallistetaan myös lapsen vasuprosessin kautta.

Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöllä on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatussuunnitelmatyöhön työyhteisöissään esihenkilönsä johdolla.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa työstettiin luvun 5. osalta (lapsen tuki) yhdessä kuuden seudullisen kunnan (Liperi, Heinävesi, Kontiolahti, Juuka, Polvijärvi ja Ilomantsi) kanssa. Seudulliseen yhteistyöhön osallistuivat varhaiskasvatuspäälliköt/johtajat, varhaiskasvatuksen henkilöstö (tuen kahvilat) sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokouksissaan. Yhteistyötä tehtiin myös neuvolan, perhekeskuksen, tulevaisuuden sotekeskuksen, Loistoverkoston, VIP-verkoston, Aluehallintoviraston, Itä-Suomen yliopiston, Riveria-ammattioppilaitoksen sekä esi- ja perusopetuksen kanssa.

Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa kaikkea Outokummun varhaiskasvatustoimintaa ja sitä päivitetään ja arvioidaan säännöllisesti.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena

³² Varhaiskasvatustlain 5 § 4 momentti

varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

³³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵¹, sosiaalihuoltolakia⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolakia⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inkluusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveystenhuoltolaki (1326/2010)

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷².

Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Outokummussa varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa päiväkodeissa sekä tarvittaessa perhepäivähoitona. 5-vuotiaiden osalta varhaiskasvatus toteutuu päiväkodeilla ja/tai Kunnan koululla esiopetuksen tiloissa. Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus järjestetään Kunnan koululla esiopetuksen tiloissa ja tarvittaessa Kalattoman vuoropäiväkodilla.

Outokunnan varhaiskasvatuksen vuosisuunnitelmassa kuvataan vuosittain varhaiskasvatuksen toimintamuodot, yksiköt, ryhmät ja lapsimäärät. Vuosisuunnitelmassa avataan myös varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen yhteistyötä sekä yhteistyötä muiden varhaiskasvatusta tukevien palvelujen ja toimijoiden kanssa.

Tavoitteena on järjestää toimivaa ja laadukasta varhaiskasvatusta lapsen kasvua ja kehitystä sekä perheen tarpeita parhaiten palvelevalla tavalla. Tämän vuoksi toimintamuotoja ja lapsiryhmiä muokataan toimintakausittain.

Varhaiskasvatuksessa päiväkodeissa korostuu varhaiskasvatuksen opettajien pedagoginen osaaminen, koulutukseen perustuva tuntemus varhaislapsuudesta ja moniammatillisuus. Perhepäivähoidossa korostuu kodinomaisuus ja pienessä ryhmässä toimiminen. Perhepäivähoitajien antamaa varhaiskasvatusta tuetaan varhaiskasvatusjohtajan ja erityisopettajan pedagogisella ohjauksella.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio ja tuki on käytettävissä varhaiskasvatuksen kaikissa toimintamuodoissa. Tukea tarjoavat myös sosionomit ja kommunikaatio-ohjaaja. Kieli- ja kulttuuriryhmien koordinaattori työskentelee sekä varhaiskasvatuksessa että esi- ja perusopetuksessa.

Vuorohoitoa järjestetään erillisessä vuorohoitoyksikössä. Kokopäiväpedagogiikan merkitys korostuu vuorohoidossa lasten epäsäännöllisten hoitoaikojen vuoksi. Tukea tarvitseville lapsille tulee järjestää tukea silloin, kun he ovat paikalla, tai tarvittaessa sovitaan huoltajan kanssa erityisjärjestelyistä (lapsen ja erityisopettajan tapaamiset sovittujen hoitoaikojen ulkopuolella), jotta lapsi saa tukea säännöllisesti.

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus toimii perheiden tukena varhaiskasvatuksen aloituksessa ja siirtymissä. Palveluohjauksen tehtävänä on antaa tietoa varhaiskasvatuksen toteuttamistavoista ja vaihtoehtoista, joita Outokumpu tarjoaa asukkailleen. Palveluohjauksen tuella etsitään perheille tilanteeseen sopiva, paras mahdollinen varhaiskasvatuspaikka. Varhaiskasvatusjohtaja ja varhaiskasvatuspalveluiden toimistosihteeri ohjaa perheitä ja tarvittaessa auttaa käyttämään varhaiskasvatuksen sähköisiä järjestelmiä. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisia perheitä opastaa ja ohjaa tarvittaessa kieli- ja kulttuuriryhmien koordinaattori sekä Outokunnan kaupungin kotouttamisohjaaja.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

[Outokummun varhaiskasvatuksessa](#) tuetaan lapsen yksilöllistä kasvua ja oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Varhaiskasvatuksessa aloittaminen, päiväkodissa uuteen ryhmään, perhepäivähoidosta päiväkotiin tai päiväkodista perhepäivähoitoon, uuteen päiväkotiin, varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtymät suunnitellaan yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatuksen aloitus

Varhaiskasvatuksen aloitus muuttaa lapsen ja perheen elämää. Lapsella ja huoltajilla on mahdollisuus tutustua tulevaan varhaiskasvatusympäristöön, ryhmän kasvatushenkilöstöön ja lapsiin, ennen kuin lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa. Tutustumisen ohessa huoltajat saavat tietoa varhaiskasvatuksen käytännöistä ja varhaiskasvatuksessa käytettävistä tuen toteuttamisen eri muodoista. Yhteisissä keskusteluissa huoltajille avataan varhaiskasvatuksen toiminnan tavoitteellisuutta ja pedagogiikkaa. Huoltajille välitetään tietoa varhaiskasvatuksen toiminnasta säännöllisesti jatkossakin. Yhteisissä keskusteluissa myös varhaiskasvatus saa huoltajilta arvokasta tietoa lapsesta, perheen arvoista ja varhaiskasvatukseen liittyvistä toiveista.

Varhaiskasvatuksessa on käytössä uusille perheille tiedote lempeästä hoidonaloituksesta. Lempeällä hoidonaloituksella varmistetaan, että lapsi saa turvallisesti tutustua tulevaan varhaiskasvatuspaikkaansa. Jokainen lapsi on yksilö, tutustumispolun rakenne ja pituus suunnitellaan yhteistyössä huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. **Tiedote lempeästä hoidonaloituksesta on nähtävillä kaupungin nettisivuilla.**

Huoltajat toimittavat varhaiskasvatukseen toiminnan järjestämisen kannalta tarvittavat tiedot varhaiskasvatuksen sähköiseen järjestelmään sekä mm. lapsen vahvuuksista, tarpeista ja tottumuksista Minun lapseni, meidän lapsemme -lomakkeella, joka annetaan varhaiskasvatuksessa aloittavien lasten huoltajille päiväkodilta tai perhepäivähoidosta.

Varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa on tärkeää lapsen ja huoltajien kokemus turvallisesta, luotettavasta varhaiskasvatusympäristöstä sekä molemminpuolisesta ja tasa-arvoisesta vuorovaikutuksesta. Huoltajat saavat päivittäin palautetta lapsen päivästä varhaiskasvatuksessa positiivista palautetta painottaen ja tarvittaessa huoltajille laitetaan yksilöllistä palautetta päivän aikana. Lapsella voi tarvittaessa olla mukana valokuvia perheestä tai jokin lapselle tärkeä esine tai asia, jolla voidaan helpottaa mahdollista ikävän tunnetta.

Lapsen vasuprosessi käynnistyy heti lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa (ks. Lapsen vasuprosessi 1.3).

Yhteistyö- ja tiedonsiirtokäytännöt varhaiskasvatuksen siirtymävaiheissa

Lapsella ja huoltajilla on mahdollisuus tutustua uuteen varhaiskasvatusryhmään ja ryhmän kasvatushenkilöstöön ja lapsiin hyvissä ajoin ennen siirtymistä. Lapsella on mahdollisuus käydä tutustumassa tulevaan ryhmäänsä tutun ja turvallisen kasvatushenkilön kanssa (yksilöllisesti suunnitellut leikkihetket). Lapsi ja huoltaja voivat tutustua myös yhdessä uuteen ryhmään. Tutustumisen ajankohdat ja kesto sovitaan lapsikohtaisesti lapsen etu ja tarpeet huomioiden. Toimintakauden aikana huoltajille ja lapsille järjestetään yhteisiä, yksikkö- tai ryhmäkohtaisia, yleensä toiminnallisia **huoltajailtoja**.

Siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämisen toimien yhteistyössä huoltajien kanssa. Tarvittava tieto siirtyy lapsen vasussa ja sitä tukevissa asiakirjoissa. Lapsen asiakirjoissa olleet lausunnot (esimerkiksi psykologin tutkimukset, lastenneurologiset tutkimukset, toiminta- ja puheterapian palautteet) siirretään huoltajien yksilöidyllä suullisella luvalla, josta tehdään kirjaus lapsen vasuun. Siirrettävät lausunnot voidaan myös antaa huoltajien toimitettavaksi. Lapsen asiakirjoja siirrettäessä huomioidaan varhaiskasvatuksen arkistointilaki.

Tarvittaessa lapsen asioissa järjestetään yksilöllisiä tiedonsiirron palavereja, jossa huoltajat sekä kasvatushenkilöstöä erikseen sovitulla kokoonpanolla edellisestä ja tulevasta varhaiskasvatusyksiköstä sopivat lapsen siirtymiseen liittyvistä käytännön asioista. Lapsi osallistuu keskusteluihin ikä- ja kehitystasonsa mukaisella tavalla. Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on etsiä lapselle sopivia keinoja ja menetelmiä omien mielipiteiden ja toiveiden ilmaisuun.

Lapsen siirtyessä toiseen kuntaan varhaiskasvatuksen opettaja toimittaa arvioidun lapsen vasun huoltajien yksilöidyllä suullisella luvalla tulevaan varhaiskasvatusyksikköön. Se voidaan antaa myös huoltajien toimitettavaksi. Lapsen asiakirjoissa olleet lausunnot siirretään huoltajien yksilöidyllä suullisella luvalla tulevaan varhaiskasvatusyksikköön varhaiskasvatuksen arkistointilaki huomioiden. Saadusta yksilöidystä suullisesta luvasta tehdään kirjaus lapsen vasuun. Siirrettävät lausunnot voidaan antaa myös huoltajien toimitettavaksi. Tarvittaessa lapsille järjestetään yksilöllisiä tiedonsiirron palavereja.

Yhteistyö- ja tiedonsiirtoikäntö siirryttäessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Esiopetukseen siirtyvillä lapsilla on mahdollisuus tutustua varhaiskasvatuksen opettajan kanssa esiopetustiloihin kevään aikana. Yksilöllisiä tutustumiskäyntejä tulevaan esiopetusryhmään järjestetään tarvittaessa. Tulevien esioppilaiden hoito järjestetään kesän aikana esiopetuksen tiloissa. Tulevat esioppilaat saavat tutustua toimintaympäristöön sisällä ja ulkona.

Huoltajat saavat tietoa lapsen oikeudesta oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen viskarivuoden varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa toimintakauden päättyessä (esite Tuen uudistuksesta esi- ja perusopetuksessa). Huoltajille sekä tuleville esioppilaille järjestetään ryhmäkohtaiset tutustumisillat ennen esiopetuksen alkua elokuussa. Tutustumisilloissa jaetaan tietoa esiopetusryhmän käytännöistä ja oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta (ryhmäkohtaiset tukimuodot ja lapsikohtaiset tukitoimet). Yhteisissä keskusteluissa huoltajille avataan esiopetuksen sisältöjä, toiminnan tavoitteellisuutta ja pedagogiikkaa. Huoltajille välitetään tietoa esiopetuksen toiminnasta säännöllisesti jatkossakin. Syyskauden aikana huoltajille järjestetään joko yhteinen tai ryhmäkohtaisia huoltajailtoja.

Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen aloitetaan huhti-toukokuussa.

Varhaiskasvatuksen opettajat ja erityistyöntekijät kertovat ryhmiensä lasten perustietoja esiopetuksen varhaiskasvatuksen opettajille. Näiden tietojen perusteella esiopetuksessa luodaan ryhmäjaot.

Varhaiskasvatuksen opettajat siirtävät tulevien esiopetusryhmien lasten tiedot suullisesti kyseisen ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalle/opettajille ja esiopetuksen varhaiskasvatuksen erityisopettajalle. Mukana tiedonsiirrossa ovat tarvittaessa kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja, sosionomi, kommunikaatio-ohjaaja ja ryhmäavustaja, kuitenkin niin, että yksittäisen lapsen asioissa läsnä keskustelussa on vain sellaiset henkilöt, jotka liittyvät lapsen asioihin. Tarvittaessa tiedonsiirtopalavereissa on myös kieli- ja kulttuuriryhmien koordinaattori.

Tulevien esioppilaiden arvioidut vasut ovat esiopetuksen varhaiskasvatuksen opettajien sähköisesti luettavissa heti loma-ajan hoidon alettua. Lapsen asiakirjoissa olleet lausunnot (esim. psykologin tutkimuksista, lastenneurologisista tutkimuksista, toiminta- ja puheterapian palautteet) siirretään varhaiskasvatuksen arkistointilaki huomioiden huoltajien luvalla esiopetukseen. Saadusta yksilöidystä suullisesta luvasta tehdään kirjaus lapsen vasuun. Siirrettävät lausunnot voidaan antaa myös huoltajan toimitettavaksi.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtyvien lasten yksilöllisiä tiedonsiirtopalavereja järjestetään huhti-toukokuussa yhteistyössä huoltajien kanssa. Tiedonsiirtopalavereihin osallistuvat huoltajien lisäksi lapsen varhaiskasvatuksen opettaja sekä tulevan esiopetusryhmän opettaja/opettajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tarvittaessa tiedonsiirtopalavereihin osallistuvat huoltajien luvalla kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja, sosionomi, kommunikaatio-ohjaaja, kieli- ja kulttuuriryhmien koordinaattori, lastenhoitaja ja ryhmäavustaja sekä varhaiskasvatuksen ulkopuolisia asiantuntijoita (esimerkiksi lastenneurologian kuntoutusohjaaja, puhe- ja toimintaterapeutit, neuvolan terveydenhoitaja), kuitenkin niin, että yksittäisen lapsen asioissa läsnä keskustelussa on vain sellaiset henkilöt, jotka liittyvät lapsen asioihin.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatuslain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri.

Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin.

Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan.

Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyys- ja elämäntavan olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Outokummun varhaiskasvatuksen arvoperusta

Lapsen oikeudet: • Oikeus ilmaista itseään • Oikeus tulla ymmärretyksi • Oikeus leikkiä • Oikeus oppia ja iloita oppimastaan • Oikeus vaikuttaa omiin asioihin • Oikeus positiiviseen vuorovaikutukseen • Oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa	Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus: • Oikeus oppia ja kokea itsensä yhdenvertaiseksi ja tasa-arvoiseksi • Oikeus tutustua suomalaiseen kulttuuriperintöön • Oikeus tutustua moninaiseen kulttuuriperintöön
Lapsuuden itseisarvo: • Oikeus tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen lapsuuteen • Oikeus tulla huomioiduksi ja ymmärretyksi • OIKEUS OLLA LAPSI	Perheiden monimuotoisuus: • Oikeus kokemukseen omasta arvokkaasta perheestä
Ihmisenä kasvaminen: • Oikeus ihmisarvoon • Oikeus oikeudenmukaisuuteen • Oikeus oppia kunnioittamaan muita	Terveellinen ja kestävä elämäntapa • Oikeus oppia terveitä elämäntapoja • Oikeus oppia elämään kestävä kehityksen mukaisesti

Outokummun varhaiskasvatuksen arvoperustaa ohjaavat myös seudullisessa kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelmassa määritellyt arvot: oppiminen, hyvinvointi, vastuullisuus ja seudullinen yhteistyö. Arvot näkyvät varhaiskasvatuksessa arjessa oppimisen ilon luomisena, hyvinvoinnin lisääntymisenä ja vastuullisen toiminnan toteuttamisena ja hyvässä yhteistyössä⁸⁵.

Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen arvot
Oppiminen: • Oppimisen ilo • Oppimista tapahtuu kaikkialla • Aktiivinen ja kriittinen tietojen ja taitojen hankkiminen

⁸⁵ Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelma 2022

• Monipuolisia ja turvallisia oppimisympäristöjä • Vuorovaikutteisuus • Oppimisen arviointi yhdessä ja yksin • Elinikäinen oppiminen
Hyvinvointi: • Tasavertaiset mahdollisuudet oppilas- ja opiskeluhuollon palveluihin • Terveellisen elämäntavan edistäminen • Tunnetaidot ja kiusaamisen vastainen työ • Rohkaisevat ja kannustavat oppimisympäristöt • Osallisuuden tukeminen • Oman ja muiden kulttuurin arvostaminen
Vastuullisuus: • Vastuu omasta oppimisesta • Oman toiminnan seurausten ymmärtäminen • Ajan antaminen oppimiselle • Toisen mielipiteen kunnioittaminen • Kestävä elämäntapa • Sovituissa päätöksissä pysyminen
Seudullinen yhteistyö: • Sitoutuminen seutuyhteistyöhön • Luottamuksellisuus • Avoimuus

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus

yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa.

Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Outokummun varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen mukaan lapsi on oppimisprosessissaan aktiivinen toimija. Oppimista tapahtuu koko ajan ja kaikkialla. Hän oppii kokonaisvaltaisesti leikkien, liikkuen, tutkien, oivaltaen, ihmetellen. Lapsi oppii vuorovaikutuksessa eri-ikäisten lasten sekä henkilöstön kanssa. Lapselle on tärkeää, että oppimiseen kannustetaan ja motivoidaan ja että oppimisesta iloitaan yhdessä.

Jokainen lapsi saa

- oppia positiivisessa ympäristössä leikkien, liikkuen ja tutkien,
- oppia omista kokemuksista ja iloita oppimastaan,
- oppia muiden kanssa ja kuulua ryhmään sekä löytää itselle sopivia haasteita.

Oppimisen edellytysten luominen on varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla. Jotta henkilöstö pystyy tukemaan ja kannustamaan sekä luomaan lasten oppimiselle parhaat mahdolliset edellytykset, on jokaisen kasvattajan oltava aktiivisesti ja sensitiivisesti läsnä lasten arjen eri tilanteissa. Kasvatushenkilöstön tulee nähdä oppimisen pedagogiset mahdollisuudet kaikissa päivän tilanteissa ja löytää keinot, joilla motivoida lapset oppimaan uutta ja vahvistamaan aiemmin opittua. Kasvattajan on myös kyettävä asettamaan jokaiselle lapselle ikä- ja kehitystason mukaisia haasteita. Oppimista tapahtuu parhaiten positiivisessa, sallivassa ja kannustavassa ilmapiirissä, jossa opitaan yhdessä etsien ja tutkien.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä

henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁶.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämässä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4) ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Outokummun varhaiskasvatuksessa toimitaan positiivisen, vahvuusperustaisen pedagogiikan toimintaperiaatteiden mukaisesti. Tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, jonka päivissä on oppimisen iloa, sinnikästä ponnistelua uusienkin asioiden harjoittelussa sekä myönteisiä tunnekokemuksia itsestä ja muista.

Jokaisella lapsella on oikeus kasvaa ja oppia välittävässä ja turvallisessa vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön toiminta ja malli on kaiken vuorovaikutuksen perusta. Toiminnassa korostuu jokaisen lapsen arvostava kohtaaminen, vaikeuksissa auttaminen ja hyvän huomaaminen. Pedagogiikan keskiössä on lapsen vahvuuksien ja sosioemotionaalisten taitojen arvostaminen.

Varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on tunnistaa ja laajentaa lapsen taitoalueita ja kiinnostuksen kohteita. Tämä tapahtuu parhaiten lapsen toimijuutta ja osallisuutta tukemalla. Vahvuuksien ja myönteisten hetkien tunnistaminen kasvattaa lapsen itsetuntoa, lisää uskoa omiin mahdollisuuksiin ja lujittaa myönteistä käsitystä itsestä.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen

- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Outokummun varhaiskasvatuksessa ajattelun ja oppimisen taidot luovat perustaa muun osaamisen kehittymiselle sekä elinikäiselle oppimiselle. Tiedonhankinnan taidot, tiedon jäsentäminen sekä uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua.

Ajattelu ja oppiminen	
Toiminnan tavoitteet: • Kehittää lapsen taitoa jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä • Ohjata ja rohkaista lasta omaan ajatteluun	Toiminta: • Tehdään ajattelua ja oppimista näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla

• Rakentaa ja edistää lapsen luottamusta omaan osaamiseen • Sallia erehtyminen ja kannustaa sinnikkyYTEEN sekä yrittämään uudelleen	• Kuullaan lasten ajatuksia, annetaan tilaa ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle • Rohkaistaan lapsia olemaan lannistumatta • Iloitaan yhdessä onnistumisista • Rohkaistaan lapsia kysymään ja tarvittaessa kyseenalaistamaan
--	--

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä.

Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Outokummun varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: • Vahvistetaan kuuntelemisen taitoja • Vahvistetaan taitoa olla vuorovaikutuksessa erilaisissa tilanteissa	Toiminta: • Henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina

• Vahvistetaan erilaisten näkemysten ymmärtämistä • Vahvistetaan omaa ja muiden kulttuurisen taustan ymmärtämistä sekä kunnioittamista • Vahvistetaan luontevaa suhtautumista vieraisiin kulttuureihin • Vahvistetaan tietoisuutta omasta yhteisöstä, kulttuuriperimästä sekä ympäristöstä	• Tutustutaan avoimesti toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin • Harjoitellaan toisen ihmisen asemaan asettumista • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden selvittämistä, Miniverso-menetelmä • Huomioidaan toiminnassa eri kulttuurien tavat esimerkiksi ruokailuissa, leikeissä ja juhlatilanteissa
---	--

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Outokummun varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	
Toiminnan tavoitteet: • Tukea itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä • Tukea turvataitojen harjoittelua	Toiminta: • Kannustetaan lapsia pyytämään apua ja annetaan apua sitä tarvittaessa

• Vahvistaa omien tunteiden tunnistamista ja hallintaa • Tukea vastuullisen elämäntavan oppimista, itsestä ja toisista huolehtimista	• Tuetaan ja kannustetaan itsenäiseen toimintaan esimerkiksi ruokailu- ja pukeutumistilanteissa • Ohjataan lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa • Sanoitetaan tunteita, autetaan lasta tunteiden ilmaisussa sekä itsesääätelyssä • Ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan erilaisissa oppimisympäristöissä
---	---

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän t ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Outokummun varhaiskasvatuksessa monilukutaidolla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen arjessa, vuorovaikutuksessa sekä myös yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaidon sisällöt liittyvät kiinteästi ajattelun ja oppimisen sisältöihin.

Monilukutaito	
Toiminnan tavoitteet: - Vahvistaa erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja - Laaja tekstikäsitys: Vahvistetaan lasten kuva-, numero-, medialukutaitoja - Luodaan valmiuksia peruslukutaidolle - Vahvistetaan kriittisen ajattelun taitoja henkilöstön tuella	Toiminta: - Nimetään erilaisia asioita ja esineitä yhdessä - Tutustutaan erilaisiin tekstimaailmoihin, esimerkiksi digitaalisissa ympäristöissä, sanomalehdissä, kuvakirjoissa ja lasten tuotoksissa - Innostetaan lapsia tutkimaan, tuottamaan ja käyttämään erilaisia viestejä - Henkilöstön rooli ja malli on merkityksellinen
Digitaalinen osaaminen	
Toiminnan tavoitteet: - Vahvistaa digitalisuuden mahdollisuuksien ymmärtämistä ja hyödyntämistä arkielämässä - Vahvistaa taitoa käyttää digitaalisia laitteita turvallisesti - Vahvistaa taitoja tuottaa sisältöjä yksin ja yhdessä käyttäen apuna digitaalisia laitteita esimerkiksi valokuvauksen avulla	Toiminta: - Tutustutaan yhdessä henkilöstön kanssa erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja oppimispeleihin - Hyödynnetään digitaalisia laitteita leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa sekä tuottamisessa (myös dokumentoinnissa) - Ohjataan lapsia digitaalisten laitteiden monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että

jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Outokummun varhaiskasvatuksessa osallistumisen ja vaikuttamisen taidot ovat demokraattisen toiminnan ja kestävän tulevaisuuden perusta.

Osallistuminen ja vaikuttaminen	
Toiminnan tavoitteet: • Vahvistaa oikeutta tulla kuulluksi • Vahvistaa lapsen osallisuutta omaan elämään vaikuttavissa asioissa • Vahvistaa lasten arvostavaa kohtaamista, kuulemista ja aloitteisiin vastaamista • Vahvistaa lapsen minäkuvaa, itseluottamusta ja sosiaalisia taitoja • Vahvistaa taitoja ymmärtää yhteisiä sääntöjä ja sopimuksia	Toiminta: • Henkilöstö huolehtii, että jokaista lasta kuullaan ja jokainen saa osallistua ja vaikuttaa omalla tavallaan • Harjoitellaan ja tuetaan omien päätösten tekemistä • Pohditaan yhdessä toimintatapoja, ohjeita ja sääntöjä • Lapset otetaan aktiivisesti mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta

- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁷. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

⁸⁷ HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁸

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Outokummun varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena on luoda yhdenmukaiset toimintatavat sekä arvioinnin käytänteet. Toiminnassamme korostuu osallisuus sekä yhteisöllisyys. Suhtaudumme myönteisesti henkilöstön ammatillisen osaamisen jatkuvaan kehittämiseen sekä uusien toimintatapojen kokeiluun. Otamme rohkeasti käyttöön uusia pedagogisia menetelmiä sekä työvälineitä.

Hyödynnämme kasvatushenkilöstön osaamista ja vahvuuksia jakamalla toimivia hyviä käytänteitä eri yksiköiden ja toimintamuotojen kesken. Suunnittelemme ja seuraamme kasvatushenkilöstön osaamisen kehittymistä ja tarjoamme tukea sekä koulutusta ammatillisuuden vahvistamiseksi. Pidämme huolta säännöllisistä palaveri- ja keskustelukäytänteistä ja mahdollistamme koko työyhteisön osallistumisen.

Toimintakulttuuria arvioimme yksikkö- ja ryhmätasolla sekä yhdessä lasten, huoltajien sekä kasvatushenkilöstön kanssa. Osallistamme huoltajat toimintamme arviointiin monipuolisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa, päivittäisissä keskusteluissa, huoltajien tilaisuuksissa sekä erilaisilla kyselyillä. Kehitämme toimintaamme koko ajan saatujen palautteiden pohjalta.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	
Kehittämisen tavoitteet: • Syvennetään oppimisen käsitettä: opitaan yksin, yhdessä ja toisilta • Opitaan arvostamaan erilaisia mielipiteitä, tunteita, ajatusten jakamista ja uusien toimintatapojen kokeilua	Kehittäminen: • Uskallus haastaa itsensä • Tunnistetaan ja hyödynnetään vahvuuksia • Arvostetaan huomaavaista käytöstä • Jaetaan aktiivisesti ajatuksia • Kokeillaan uusia toimintatapoja

Tiedostetaan, että oppimista tapahtuu kaikkialla	- Tehdään yhdessä - Sallitaan erehtyminen - Kannustetaan (henkilöstöä) itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen
--	--

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	
Kehittämisen tavoitteet: - Syvennetään tietoisuutta leikin merkityksestä lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle - Tuetaan vuorovaikutustaitojen ja vertaissuhteiden kehittymistä - Mahdollistetaan kokemus yhdessä tekemisen ja leikin ilosta	Kehittäminen: - Annetaan tilaa lasten leikkialoitteille, -kokeiluille ja elämyksille - Annetaan leikkiaikaa ja -rauhaa - Annetaan leikin näkyä ja kuulua - Annetaan mahdollisuus myös rauhallisiin leikkeihin ja yksinleikkiin - Keskitytään leikeissä - Kehitetään lasten kanssa leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä - Tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja - Puututaan ristiriitoihin ja ratkotaan niitä rakentavasti Miniversoa hyödyntäen. Kasvatushenkilöstön toimintaa ohjaa Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma (2022)

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁹ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁰. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	
Kehittämisen tavoitteet: • Mahdollistetaan myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta • Syvennetään ymmärrystä oikeuksista, vastuusta ja valinnoista • Vahvistetaan sukupuolesta riippumatonta tasa-arvoista kohtelua • Taataan kaikille lapsille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa toimintaan yhdenvertaisesti	Kehittäminen: • Suhtaudutaan arvostavasti ja kunnioittavasti eri aloitteisiin, näkemyksiin ja mielipiteisiin • Tiedostetaan, että asenteet sekä vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit välittyvät lapsille • Rohkaistaan lapsia tekemään omia valintoja • Tuetaan positiivisen ja vahvuusperustaisen pedagogiikan keinoin lasten identiteetin ja itsetunnon kehitystä • Hyödynnetään erilaisia tukikeinoja jokaisen lapsen osallisuuden vahvistamiseksi (esimerkiksi kuvatuki)

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁹⁰ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	
Kehittämisen tavoitteet: • Toimia osana kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa • Tukea ja vahvistaa oikeutta omaan kieleen uskontoon ja katsomukseen • Edistää kulttuurisesti kestävästä kehitystä	Kehittäminen: • Vahvistetaan taitoa asettua toisen asemaan • Tiedostetaan, että eri kielet ovat läsnä ja sallitaan sekä mahdollistetaan eri kielten käyttö • Ymmärretään kielen keskeinen merkitys lasten kehityksessä ja oppimisessa • Rohkaistaan lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti • Kiinnitetään huomiota henkilöstön kielenkäyttöön • Mahdollistetaan erilaiset kielenkäytön tilanteet

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja.

Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana

rauhottumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹¹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	
Kehittämisen tavoitteet: • Tukea lapsia omaksumaan elämäntapoja, jotka ovat terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia • Tuetaan ja vahvistetaan kestävä elämäntavan periaatteita; yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä • Ennaltaehkäistä kiusaamista	Kehittäminen: • Liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona • Edistetään lasten hyvinvointia esimerkiksi joustavalla päivän rakenteella • Toimitaan mahdollisimman kiireettömästi • Muokataan ympäristöjä keskittymistä edistäväksi • Tunnistetaan, puututaan ja ehkäistään kiusaamista ja tapaturmia • Huomioidaan ja perehdytään turvallisuussuunnitelmiin

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

	Selvittää ja havainnoida ja ehkäistä tilanteita, joissa kiusaamista voi esiintyä

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹². Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

[Outokummun varhaiskasvatus](#) tarjoaa turvallisen ja pedagogisesti laadukkaan kasvu- ja oppimisympäristön eri-ikäisille lapsille. Oppimisympäristöjä suunnitellaan, muokataan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa kaikissa toimintamuodoissa sellaisiksi, että ne kannustavat lapsia leikkimään, liikkumaan, tutkimaan, luomaan ja ilmaisemaan.

Oppimisympäristöissä huomioidaan lapsiryhmien tarpeet, ikärakenne ja muunneltavuus, pienryhmätoiminta ja pedagogiset ratkaisut. Oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, jotka muuntuvat tarpeen mukaan. Oppimisympäristöt ovat esteettömiä ja niitä muokataan täyttämään lapsen yksilölliset tarpeet. Varhaiskasvatuksessa on ergonomiset kalusteet lapsille sekä aikuisille.

Oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa huomioidaan lasten vahva osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuus varhaiskasvatuksen arjen pienissäkin asioissa. Kasvatushenkilöstö kuuntelee ja huomioi lasten aloitteita, ideoita ja ehdotuksia varmistaen, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus tulla kuulluksi. Lasten mahdollisuutta osallistua vahvistetaan **esimerkiksi** kuvatuon avulla. Varhaiskasvatuksessa on käytössä kommunikointia sekä monikielisyttä tukevaa materiaalia (**kuten** kuvaviuhkat, kommunikaatiotaulut, toiminta-alustat). Tavoitteena on, että lasten vahva osallisuus toteutuu koko päivän ajan ja on luonteva osa arjen pedagogiikkaa. Lapset saavat kokea erilaisia tunteita, kysyä ja kyseenalaistaa asioita. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan lapsiparlamenttitoimintaa. Kasvatushenkilöstön lapsille antama malli **esimerkiksi** avun pyytämiseen ja oman toiminnan arviointiin on ensiarvoisen tärkeää. Myös kasvatushenkilöstö reflektoi omaa toimintaansa vahvuus ja ratkaisukeskeisesti.

Leikin merkitys lapsen oppimiselle ja kokonaisvaltaiselle kehitykselle on tärkeää. Lasten ideat, leikit ja työt näkyvät myös oppimisympäristöissä. Kasvatushenkilöstö tukee tietoisesti lasten leikkejä, sanoittaen ja rikastuttaen niitä sekä varmistaen, että pitkäaikaisellekin leikille jää päivän aikana riittävästi aikaa ja tilaa. Huomiota kiinnitetään erityisesti leikkien raivauskäytäntöihin ja siihen, että tavarat, lelut ja pelit ovat lasten ulottuvilla ja saatavilla.

Leikkiä käytetään myös menetelmänä tutustuessa, käsiteltäessä ja harjoitellessa oppimisen alueiden sisältöjä. Leikkiin sisällytetään pedagogisia elementtejä **muun muassa** tunne-, kaveri- ja vuorovaikutustaitojen sekä akateemisten vahvistamiseksi. Lapset saavat harjoitella ja kokeilla rohkeasti saaden tarvittaessa apua ja mallinnusta kasvatushenkilöstöltä sekä myös toisilta lapsilta. Vertaisoppiminen on olennainen osa varhaiskasvatusta.

Leikissä näkyy lasten omatoimisen leikin lisäksi leikin rikastuttaminen kasvatushenkilöstön omien vahvuuksien pohjalta, **kuten** musiikin ja liikunnan, nukketeatterin, draaman ja sadutuksen sekä erilaisten tunnetaitomateriaalien avulla. Kasvatushenkilöstön aito, sensitiivinen läsnäolo koko varhaiskasvatuspäivän aikana on tärkeää. Päivän aikana tehdään, touhutaan, leikitään, liikutaan, tutkitaan, ihmetellään ja iloitaan yhdessä. Lapsille on tarjolla turvaa, syliä ja lohtua. Huolehdimme siitä, että jokainen lapsi tuntee olevansa arvostettu. Kasvatushenkilöstö vahvistaa lapsen tunnetta omista taidoista ja vahvuuksista, rohkaisevan ohjauksen ja kannustavan palautteen kautta.

Kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen varhaiskasvatuksessa on yhtenäiset toimintaohjeet (Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma 2022), ja käytössämme on Miniverso (sovittelu). Ymmärrämme, että riitatilanteen ratkaisu on oppimistilanne, jossa lapset ovat aktiivisia osapuolia. Uskomme lasten omaan kykyyn ratkaista ristiriitatilanteita, kun tuttu ja turvallinen aikuinen on läsnä ja ohjaa sekä tukee tarvittaessa. Kiusaamisen ehkäisyssä yhteistyö ja yhteiset arvot huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä ovat erityisen tärkeitä.

Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään monipuolisesti digitaalista oppimisympäristöä. Lapset saavat tutustua erilaisiin välineisiin, sovelluksiin (**kuten** Ekapeli, SoundTouch) sekä oppimista tukeviin peleihin (pelillistetyt WordWall-oppimistehtävät). Tietoa oppimisen tueksi sopivista sovelluksista sekä linkkejä WordWall-oppimistehtäviin jaetaan myös huoltajille. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua oppimisympäristöjen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin huoltajille järjestetyissä tilaisuuksissa (**esimerkiksi huoltajaillat**) sekä laadittaessa lapsen vasua.

Outokummussa palvelut (leikkikentät, liikuntapaikat, kulttuuripalvelut, kirjasto jne.) ovat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja lähellä. Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöä kannustetaan hyödyntämään oman lähiseudun palveluja monipuolisesti toiminnassaan. Varhaiskasvatuksessa on turvallisuussuunnitelma, jota päivitetään säännöllisesti.

PSYKKISTÄ JA SOSIAALISTA OPPIMISYMPÄRISTÖÄ TUKEVAT TOIMET	FYYSISTÄ OPPIMISYMPÄRISTÖÄ TUKEVAT TOIMET
Lasten osallisuuden, inklusiivisuuden ja aktiivisen toimijuuden mahdollistaminen - päivittäiset keskustelut lasten kanssa arjen eri tilanteissa ja lasten toiveiden kuuleminen - säännölliset lasten kokoukset pienryhmissä - lasten kannustaminen vaikuttamaan, kertomaan asioista ja mielipiteistään; äänestykset ja yhteinen päätöksenteko arjen pienistä asioista - kommunikaatiota ja monikielisyyttä tukevat materiaalit - toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi yhdessä lasten kanssa	Terveellisuuden, turvallisuuden ja esteettömyyden huomiointi - äänitaso, ergonomia, leikkivälineiden turvallisuus jne. - terveelliset tilat
Kaveri-, vuorovaikutus- ja leikkitaitojen sekä sosiaalisten taitojen tukeminen - taitojen monipuolinen, leikkiä hyödyntävä harjoittelu arjessa, esimerkiksi nukketeatteri, draama ja sadutus sekä erilaiset materiaalit esimerkiksi kaveri-taitomatkalaukku ja tunne-taitomateriaalit - aktiivinen läsnäolo lasten toiminnoissa - myönteisten toimintatapojen ja toisten kohtaamisen mallintaminen, toiminnan ja tunteiden sanoittaminen ja nimeäminen - turvallinen ilmapiiri; syliä ja lohdutusta kaikille - lapsen tukeminen omien ja toisten vahvuuksien ja taitojen tunnistamiseen Lämmin ja sensitiivinen vuorovaikutus ja ilmapiiri - aito läsnäolo ja kiinnostus lasten asioihin - herkkyys havaita lasten pienetkin aloitteet ja tunnetilat - aikaa ja tilaa lapsen kerronnalle - kannustava ja turvallinen ilmapiiri vuorovaikutukselle	Tilojen ja toimintaympäristön muunneltavuus tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaan - päiväkodin/perhepäivähoidon ja lähiympäristön eri tilojen ja paikkojen hyödyntäminen - rikastuttaminen ja laajentaminen - lelujen ja leikkialueiden vaihtelu ja muokkaaminen Teknologiakasvatuksen vahvistaminen - monilukutaidon ja digitaalisen osaamisen hyödyntäminen ja vahvistaminen - dokumentointi, digitaalisen oppimisympäristön aktiivinen hyödyntäminen yhdessä lasten kanssa

Oppimisympäristöjen arviointi

Oppimisympäristöjen turvallisuutta ja toiminnallisuutta tulee arvioida päivittäin toiminnan yhteydessä ja mahdollisiin epäkohtiin on puututtava välittömästi. Oppimisympäristöjen arvioinnissa kiinnitetään huomiota fyysisten ulottuvuuksien lisäksi sosiaalisiin sekä psyykkisiin ulottuvuuksiin ja siihen, kuinka ne tukevat lapsen toimintaa, kasvua ja kehitystä. Toiminnan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus on kaikkien kasvattajien vastuulla. Kasvatushenkilöstön vastuulla on varmistaa, että jokaisella lapsella on kaikissa tilanteissa turvallinen olo. Oppimisympäristöjä arvioidaan yhdessä lasten kanssa varhaiskasvatuksen arjessa sekä työyhteisössä henkilöstön kesken.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹³.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁴. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁵.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁵ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Outokummun varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeä osa varhaiskasvatuksen arkea, huoltajilta kysytään säännöllisesti/johdonmukaisesti palautetta varhaiskasvatuksesta. Yhteistyössä on tärkeää molemminpuolinen luottamus, tasa-arvoinen vuorovaikutus, keskinäinen kunnioitus sekä yhteinen näkemys lapsen parhaasta. Huoltajia arvostetaan oman lapsensa asiantuntijoina, huoltajilta saatua tietoa hyödynnetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Huoltajien näkemystä kuunnellaan ja sitä kunnioitetaan, heidän kokemustaan osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista vahvistetaan. Varhaiskasvatuksessa kehitetään käytänteitä yhteisille kohtaamisille (kuten huoltajaillat) ja huoltajien verkostoitumiseen.

Huoltajille tiedotetaan säännöllisesti ryhmän toiminnan tavoitteista ja sisällöistä. Tiedottamisessa, kuvien ja kuulumisten jakamisessa käytetään apuna digitaalisia menetelmiä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla tehdään varhaiskasvatustoimintaa ja sen arkea läpinäkyväksi huoltajille. Päivittäisten kuulumisten, tapahtumien ja kokemustenvaihdon yhteydessä keskustellaan toiminnan tavoitteista ja siitä, kuinka ne ovat tukeneet lapsen varhaiskasvatusta. Lapsen onnistumiset sekä vahvuudet jaetaan huoltajien kanssa päivittäin. Molemminpuolinen hyvien käytänteiden jakaminen (esimerkiksi leikinomaisista, lapsen mielenkiinnon kohteita hyödyntävistä tavoista tukea lapsen matemaattisia ja kielellisiä valmiuksia) vahvistaa huoltajien osallisuutta varhaiskasvatukseen ja auttaa luomaan yhteistä oppimisen tukemista lapsen hyväksi. Huoltajia kannustetaan ottamaan puheeksi pienetkin huolet matalla kynnyksellä.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustuksen mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁶. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁷.

⁹⁶ Varhaiskasvatustuksen laki 7 ja 22 §

⁹⁷ Varhaiskasvatustuksen laki 7 §

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁸

Outokummun varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä lapsen ja perheen asioissa huoltajien luvalla, huoltajien asiantuntemusta lapsen asioissa hyödyntäen. Monialaisen yhteistyön ensisijaisena tavoitteena on lisätä lapsen ja perheen hyvinvointia.

Monialaista yhteistyötä toteutetaan laajan yhteisverkoston eli Siun soten **Lasten kuntoutuksen yksikön**, lasten- ja perheneuvolan, lastensuojelun, lapsiperheiden sosiaalipalvelut, perhekuntoutuksen, puhe- ja toimintaterapeuttien, lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineyksikön AAC- ohjaajan ja **kommunikaatio-ohjaajien** sekä lastenneurologisen ja -psykiatrisen poliklinikan (kuntoutusohjaajat) kanssa. Lisäksi varhaiskasvatuksen yhteistyöverkostoon kuuluvat yksityisten kommunikaatio-ohjausta tarjoavien yritysten tulkit, ostopalveluina hankittujen fysio-, musiikki-, puhe- ja toimintaterapiaa tarjoavat tahot, Honkalampikeskuksen koulu, Outokummun **kotouttamis**ohjaaja sekä kolmannen sektorin palveluiden tuottajat.

Siun soten kanssa tehtävää yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti seudullisissa yhteistyöpalaverissa.

Laku, Outokummun varhaiskasvatuksen monialainen konsultaatiotiimi, kokoontuu säännöllisesti arvioimaan monialaisen yhteistyönsä tuen käytänteitä, toteutumista ja kehittämistä sekä tiimin

⁹⁸ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

toimintaa. Laku-tiimiin kuuluvat varhaiskasvatusjohtaja, erityisopettajat, kommunikaatio-ohjaaja, lastenneuvolan lääkäri ja terveydenhoitajat, läntisen alueen toimintaterapeutti, perheneuvolan psykologi ja tarvittaessa muita asiantuntijoita. Laku-tiimissä asioita käsitellään yleisellä tasolla. Huoltajien ollessa läsnä myös lapsen tai perheen asiaa voidaan käsitellä Laku-tiimissä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat välittävät tietoa Laku-tiimissä käsitellyistä aiheista varhaiskasvatukseen ja kirjaavat yhteistyön toiminnan arviointiin ja kehittämiseen liittyvät asiat tiedoksi varhaiskasvatusjohtajalle.

Lastenneuvolan kanssa yhteistyötä tehdään lapsen laajojen terveystarkastusten yhteydessä. Varhaiskasvatuksen **kasvatushenkilöstö** ja huoltajat kirjaavat havaintoja lapsen kehitykseen liittyen lastenneuvolan 1,5- ja 4-vuotiaiden havainnointilomakkeisiin. Varhaiskasvatuksen opettaja toimittaa lomakkeet huoltajien **yksilöidyllä suullisella** luvalla suoraan lastenneuvolaan. Huoltajien **yksilöity** suullinen lupa kirjataan lapsen vasuun. Lastenneuvolasta otetaan tarvittaessa huoltajien luvalla yhteyttä palautteen antamiseksi varhaiskasvatukseen (kirjallinen palaute varhaiskasvatuksen opettajalle tai yhteydenotto puhelimitse varhaiskasvatuksen opettajaan tai erityisopettajaan). Lastenneuvolan terveydenhoitajat osallistuvat tarvittaessa huoltajien luvalla lapsen vasukeskusteluun tai muihin verkostopalavereihin. Varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan yhteistyötä arvostetaan varhaiskasvatuksessa, sitä arvioidaan ja kehitetään Laku-tiimissä.

Lasten ohjautuminen tutkimuksiin ja terapia-arvioihin

Varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä lasten ohjaamiseksi tarvittaviin tutkimuksiin ja palveluihin. Lähetä **lapsen kuntoutustarpeen arvioon** tehdään lastenneuvolan kautta **Kuntoutustarpeen arviointiin ohjautuminen-lomakkeella**, jonka **varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstö** täyttää huoltajan **yksilöidyllä suullisella luvalla lastenneuvolan tietopyynnön saatuaan**. Lapsi voi ohjautua tutkimuksiin myös **puhe- tai toimintaterapeutin läheteellä**. Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityistyöntekijät konsultoivat huoltajien luvalla lastenneuvolan terveydenhoitajaa tai muita asiantuntijoita lapsen asioissa.

Varhaiskasvatuksen ei odoteta arvioivan, millaisia tutkimuksia tai terapiaa lapsi tarvitsee. Arvion tekee Lapsen kuntoutuksen yksikkö. Lapsi ohjautuu toimintaterapia-arvioon, kun lapsella on hahmottamisen ja motoriikan pulmia tai arkea haittaavia aistisäätelyn pulmia, ja puheterapia-arvioon, kun lapsella on kielenkehitykseen liittyviä haasteita. Lapsi ohjautuu psykologin tutkimuksiin, kun huolta herää lapsen laaja-alaisesta kehityksellisestä viiveestä, vaikeuksista sosiaalisissa kontakteissa ja kommunikaatiossa, kielellisistä vaikeuksista ja niiden luonteesta kaivataan tarkempaa tietoa, autismikirjon häiriöstä tai lapsella esiintyy monimuotoisia tic-oireita, arjen sujumista tai oppimista haittaavista tarkkaavaisuuden ja toiminnanohjauksen pulmista vähintään kahdessa erilaisessa ympäristössä (kotona/päiväkodissa/neuvolassa/harrastuksissa) tai käytöspulmista tai tunnesäätelyn vaikeuksista.

Kun varhaiskasvatuksessa mietitään lapselle kommunikoinnin apuvälinettä, kommunikaatio-ohjaaja konsultoi huoltajan yksilöidyllä suullisella luvalla lapsen puheterapeuttia tai lastenneurologian kuntoutusohjaajaa. Apuvälinearvioon tarvitaan puheterapeutin, lääkärin tai kuntoutuslaitoksen terveydenhuollon ammattihenkilön kirjallinen lähete. Koulun aloittamisen aikaistamiseen liittyvässä tutkimuksessa perhe ohjataan ottamaan yhteyttä yksityiseen palveluntuottajaan.

Varhaiskasvatuksen palautteista lastenneuvolaan, Lasten kuntoutuksen yksikköön, lastenneurologian ja -psykiatrian poliklinikalle sekä foniatrialle vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä erityisopettajan sekä tarvittaessa muiden erityistyöntekijöiden kuten kommunikaatio-ohjaajan kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja toimittavat palautteet huoltajien luvalla suoraan vastaanottavalle taholle. Foniatrialle toimitettava palaute on poikkeus, se annetaan aina tulosteena huoltajien toimitettavaksi. Palautteista annetaan huoltajille kopio, ja kopio liitetään myös lapsen asiakirjoihin.

Huoltajat toimittavat varhaiskasvatukselle jaettavat lausunnot/yhteenvedot (muun muassa puhe- ja toimintaterapia, perheneuvolan psykologi, lastenneurologian ja -psykiatrian poliklinikka) lapsen varhaiskasvatusyksikköön. Varhaiskasvatuksen opettaja tiedottaa erityisopettajaa sekä tarvittaessa kommunikaatio-ohjaajaa huoltajien toimittamista asiakirjoista.

Yhteistyö oppilaitosten kanssa

Seudun varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen sekä yliopistojen kanssa. Pääyhteistyökumppanimme ovat Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria, Karelia-ammattikorkeakoulu ja Itä-Suomen yliopisto. Yhteistyön tavoitteena on sopia seudullisesti koulutusyhteistyöstä. Oppilaitosten kanssa tehtävää yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan säännöllisissä yhteisissä seudullisissa tapaamisissa.

Muut varhaiskasvatusta tukevat yhteistyötahot

Yhteistyötä muiden varhaiskasvatusta tukevien palvelujen ja toimijoiden, kuten ravitsemus- ja siivouspalveluiden kanssa sekä urheiluseurojen, seurakuntien ja eri järjestöjen kanssa pyritään järjestämään joustavasti varhaiskasvatustoiminnan ehdoilla. Yhteistyön arviointia ja kehittämisen periaatteita tarkennetaan varhaiskasvatuksen vuosisuunnitelmassa.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu-ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Outokummun varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Outokummun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma sekä yhdessä huoltajien kanssa laaditut lasten vasut ja niistä muodostuvat ryhmävasut.

Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan lasta kuunnellen, lasten vahvuuksien, mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden kautta oppimisen alueet ja laaja-alainen osaaminen huomioiden. Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan lasten ikätason lisäksi lasten kehitystaso, yksilölliset tarpeet ja lasten kokonaisvaltaisuus, jotta jokaisen lapsen osallisuus toteutuu. Kasvatushenkilöstö työskentelee vahvan lapsiryhmätuntemuksen saavuttamiseksi havainnoiden lasten ja ryhmän toimintaa sekä toimintaympäristön toimivuutta, osallistuen aktiivisesti lasten arkeen. Toiminnan suunnitelmaa muutetaan lasten ja lapsiryhmän tarpeiden ja toiveiden mukaisesti.

Lasten vasut ovat pedagoginen ohjenuora toiminnan suunnittelulle. Lasten vasuista esiin nousevat toiminnan tavoitteet otetaan huomioon toiminnan sekä oppimisympäristöjen suunnittelussa, arvioinnissa sekä kehittämisessä. Lasten ja kasvatushenkilöstön yhteinen suunnittelu ja sen käytännöt sovitaan ryhmäkohtaisesti. Kasvatushenkilöstö vastaa siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus monipuoliseen toimintaan sekä toiminnan suunnitteluun kaikilla eri oppimisen alueilla.

Toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen perustuvat laadukkaaseen pedagogiseen ja jaettuun johtamiseen. Toiminnan suunnittelu kuuluu kasvatushenkilöstölle, suunnittelun pedagoginen vastuu on varhaiskasvatuksen opettajilla ja päiväkotien esihenkilöillä. Päiväkodin johtajat ja vastaavat huolehtivat siitä, että henkilöstöllä on mahdollisuus toiminnan suunnitteluun, arviointiin sekä kehittämiseen. Yksiköissä sovitaan selkeät, säännöllisesti toteutuvat palaverikäytännöt tiimeille ja koko työyhteisölle.

Perhepäivähoidossa pedagogisen suunnittelun tukena toimivat varhaiskasvatuksen johtaja ja erityisopettaja. Toiminta ja sisällöt ovat erilaisia eri varhaiskasvatusmuodoissa johtuen henkilöstön koulutuksesta, ryhmien rakenteesta ja oppimisympäristöistä.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

[Outokummun varhaiskasvatuksessa](#) kehitetään aktiivisesti pedagogista dokumentointia lapsiryhmissä. Varhaiskasvatuksen opettaja ohjaa ryhmänsä pedagogisen dokumentoinnin toteuttamista niin, että kasvatushenkilöstö voi osallistua pedagogiseen dokumentointiin ja sen reflektointiin.

Pedagoginen dokumentointi toimii toiminnan suunnittelun, toteuttamisen sekä arvioinnin työvälineenä. Sen avulla tarkastellaan lapsen kasvua, kehitystä ja lapsen omaa historiaa (esimerkiksi lapsen kasvunkansio sekä digitaalinen valokuvakehys) sekä saadaan arvokasta tietoa toimintaympäristöstä, vuorovaikutussuhteista sekä tuen tarpeista. Pedagogisen dokumentoinnin avulla lapsia ohjataan huomaamaan omat vahvuutensa ja taitonsa. Näin vahvistetaan myös lasten itsetuntoa ja itsensä arvostusta.

Pedagogiset dokumentointimenetelmät valitaan niin, että ne hyödyttävät parhaiten lasta ja lapsiryhmää. Menetelmät valitaan niin, että lapset voivat osallistua dokumentointiin,

dokumenttien tarkasteluun ja yhteiseen toiminnan pohdintaan. Lapset voivat osallistua dokumentointiin mm. valokuvaamalla ja videoimalla toimintaa sekä vastaamalla erilaisiin kyselyihin **kasvatus** henkilöstön tai huoltajien avustuksella. Lapsia kuunnellaan ja heitä askarruttavat asiat kirjataan ylös osana pedagogista dokumentointia. Huoltajien mahdollisuuksia pedagogisen dokumentoinnin reflektointiin toteutetaan mm. vasukeskusteluissa ja päivittäisissä kohtaamisissa. Lasten kanssa aloitettiin Lapsiparlamentti-toiminta toimintakaudella 2021–2022.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Outokummun varhaiskasvatuksessa erilaiset työtavat vaihtelevat toiminnan sisältöjen, ajankohtaisten tapahtumien sekä lapsiryhmän koon, tarpeiden, iän, kehitystason, mielenkiinnon kohteiden ja toiveiden mukaan. Ryhmämuotoinen toiminta ja vertaisoppiminen **ovat** pääasialliset työtapamme. Pedagogisesti perusteltaviin ja muuttuviin pienryhmiin jakautuessa huomioidaan mm. lasten tuen tarpeet, vertaisoppimista tukeva ryhmärakenne sekä lasten omat toiveet. Ryhmämuotoisen toiminnan lisäksi toteutuu myös pari- ja yksilötuokioita. Lapset harjoittelevat, kertaavat ja oppivat vaihtelevien työtapojen avulla asioita ja taitoja varhaiskasvatuksen arjessa.

Kasvatushenkilöstö valitsee työtapoja lapsia kuunnellen ja lasten kokemuksia erilaista työtavoista reflektoiden. Ennalta laadituista suunnitelmista joustetaan ja toiminnassa huomioidaan lasten kokemukset, mielenkiinto ja motivaation säilyminen. Työtapojen toimivuutta ja mielekkyyttä arvioidaan jatkuvasti työn ohessa, myös lasten kanssa. Lasten ideat kotona tai harrastuksissa opituista taidoista ja työtavoista voivat tuoda uusia ideoita toimintaan varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen työtapoina voidaan käyttää esimerkiksi leikkiä, draamakasvatusta, tutkimista, havainnointia, kuuntelemista, keskustelua, lukemista, loruja, kertomista, laulamista, soittamista, käsillä tekemistä, moniaistillisia kokemuksia, liikkumista, pelaamista, luontoon tutustumista, vierailuja ja retkiä sekä hyödyntää mediakasvatuksen välineitä.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtap. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri

tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

[Outokummun varhaiskasvatuksessa leikki ja leikillisuus saa näkyä ja kuulua. Leikki on lapsille luonteva toimintatapa, joka luo iloa ja mielihyvää varhaiskasvatuksen arkeen. Se kulkee mukana kaikissa toiminnoissa. Leikki ja kasvatushenkilöstön uskallusta, heittäytymiskykyä ja leikkitaitoja vaativa leikillisuus, auttavat lapsia arjen monissa, ehkä muutoin haasteellisiksi muodostuvissa tilanteissa. Leikki auttaa jonottaessa, odottaessa omaa vuoroa sekä hetkissä, joissa tarkkaavuus ja keskittymiskyky ovat koetuksella tai toimintaympäristön ärsykekuormitus uhkaa kasvaa liian suureksi. Leikki luo lapsille tuttua ja turvallista struktuuria sekä auttaa kasvatushenkilöstöä ohjaamaan lasten huomiota toivottuihin asioihin ja toimintoihin, joista on luontevaa antaa lapsille kannustusta ja positiivista palautetta toistuvien kieltojen sijaan. Leikin avulla voidaan pohtia yhdessä erilaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä. Kasvatushenkilöstön kannustava ja ohjaava toiminta sekä myönteinen puhetapa luovat lapsille kokemusta turvallisuudesta ja vastaanottavasta, kaikki mukaansa hyväksyvistä toimintaympäristöstä ja -kulttuurista.](#)

Myös pienryhmätoiminta perustuu vahvasti leikkiin. Leikin avulla lapset oppivat uutta ja orastavat taidot **kuten** kaveri- ja leikkitaidot **sekä** akateemiset taidot vahvistuvat, kun leikkiä rakennetaan

yhdessä. Leikki voi olla lasten ideoihin ja rikkaaseen mielikuvitukseen pohjaavaa leikkiä, kasvatushenkilöstön rakentamaa tai rikastuttamaa leikkiä. Kasvatushenkilöstön leikki-aidot, valmius laskeutua lasten tasolle jakamaan leikkejä sekä tuntemus lasten pitämistä leikeistä ja lastenohjelmissa seikkailevista hahmoista vahvistavat kasvatushenkilöstön mahdollisuutta päästä aidosti mukaan lasten mielikuvitusrikkaisiin leikkeihin.

Lasten kaveri- ja leikki-aitoihin ja valmiuksiin päästä mukaan yhteisiin leikkeihin kiinnitetään huomiota. Kasvatushenkilöstö rohkaisee ja mallintaa lapsille, kuinka voi pyytää päästä mukaan leikkiin, kuinka leikkiin otetaan muita mukaan ja yhteistä leikkiä aletaan rakentamaan. Myös yksinleikille on tärkeää löytää ne hetket, jossa lapsen oma luovuus saa päästä valloilleen lapselle sopivalla tavalla. Kasvatushenkilöstön lapsituntemus auttaa huomaamaan lasten toiveet ja valmiudet osallistua leikkiin ja toimintaan heille sopivilla tavoilla, vertaisoppimista hyödyntäen.

Kasvatushenkilöstö havainnoi aktiivisesti erilaisten, vaihtuvien lapsiryhmien leikkejä. Leikin säännöllinen havainnointi auttaa kasvatushenkilöstöä nostamaan näkyviksi lapsiryhmän vuorovaikutussuhteisiin ja toimintaan liittyviä tärkeitä tavoitteita, **esimerkiksi** fyysiseen leikkiympäristöön ja pitkäkestoiseen leikkiin liittyviä kehittämistavoitteita. Fyysinen leikkiympäristö on lasten toiveiden ja ideoiden sekä kasvatushenkilöstön joustavien suunnitelmien mukaan muuntuva. Lasten kanssa mietitään yhdessä, missä heidän on hyvä leikkiä ja mitä he tarvitsevat mukaan leikkiin. Leikkivälineet ovat helposti löydettävissä ja lasten saatavilla. Niiden kausittaisen ja lasten mielenkiinnon mukaan toteutuva vaihtelevuus herättää lasten innostusta toimintaympäristön tutkimiseen. Kuvat lelulaatikoissa, kaappien ovissa ja ulkovarastoissakin, auttavat lapsia jäsentämään toimintaympäristöä ja tukevat lasten omatoimisuutta. Leikinvalintataulut ovat myös hyvä tapa ohjata leikinrakentumista.

Lelut ja muut välineet **kuten** erilaiset pelit ja lapsia innostavat värityskuvat ovat helposti siirrettävissä sinne, missä lasten mielestä muodostuu hyvä leikkirauha. Leikkirauhaa vahvistetaan kasvatushenkilöstön aktiivisella läsnäololla ja osallisuudella lasten leikeissä sekä pienryhmätoiminnan ja tilojen monipuolisella käytöllä. Leikkejä ja leikinomaista yhteistä tekemistä rakentuu luontevasti myös lähiympäristöön, metsiin, leikkipuistoihin, urheilukentälle, painisallille, kirjastoon, jäähallille ja hiihtoladuille. Lasten mielikuvitusmaailma-**esimerkiksi** roolileikit, voidaan yhdistää luontevasti muuhun toimintaan. Vahvuusvaris ja yksiköihin luodut omat satuhahmot seikkailevat usein lasten mukana rikastuttaen toimintaa niin pienryhmätuokiolla kuin liikuttaessa lähiympäristössään. Vahvuusvariksen ja muiden satuhahmojen kanssa pohditaan omia vahvuuksia läpi toimintakauden.

Yhdessä sovittavat leikin säännöt ja sopimukset vahvistavat lasten ajattelua, kieltä sekä sosiaalisia ja tunne-elämän taitoja. Pitkäkestoisen leikin toteutumista varmistetaan yhteisten sopimusten ja käytänteiden avulla, sopimalla **esimerkiksi** siistijän kanssa leikin rakentamisesta maton päälle, jolloin siivous on mahdollista tehdä vaivattomasti. Kasvatushenkilöstön tehtävänä on varmistaa, että lapsilla on aidosti mahdollisuus vaikuttaa toimintaympäristöjen sisältöihin ja muokkaamiseen

(ks. 3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt). Leikin merkitys lapsia kiehtovan oppimisen perustana tiedostetaan, erilaisia leikkejä käytetään menetelmänä tutustuttaessa ja käsiteltäessä oppimisen alueiden sisältöjä.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten

⁹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Vuorovaikutustaidot	
Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan lasten vuorovaikutustaitoja: lapset tulevat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastataan	Toiminta: - Henkilöstö on sensitiivinen vuorovaikutustilanteissa - Vastataan lasten non-verbaaleihin viesteihin - Kannustetaan lapsia puhumaan ja kommunikoimaan - Kommunikoidaan ja keskustellaan aktiivisesti henkilöstön ja lasten kesken - Opetellaan kuuntelemisen taitoja
Kielen ymmärtämisen taidot	
Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan ja tuetaan lasten kielen ymmärtämisen taitoja	Toiminta: Henkilöstön kielenkäyttö on kuvailevaa ja tarkkaa

	• Sanallistetaan toimintaa • Käytetään tarvittavia apuvälineitä: esimerkiksi kuvat ja viittomat • Kielellinen mallintaminen
Puheen tuottamisen taidot	
Toiminnan tavoitteet: • Vahvistetaan ja tuetaan lasten puheen tuottamisen taitoja	Toiminta: • Rohkaistaan lapsia puhumaan ja keskustelemaan henkilöstön ja toisten lasten kanssa eri tilanteissa • Kiinnitetään huomiota äänensävyihin ja -painoihin • Sadutus • Luetaan ja kerrotaan monipuolisesti satuja • Tarinoidaan yhdessä lasten kanssa
Kielen käyttötaidot	
Toiminnan tavoitteet: • Vahvistetaan lasten tilannetietoista kielen käyttöä	Toiminta: • Harjoitellaan kielen käyttöä eri tilanteissa: kerrontaa, puheen vuorottelua ja kuuntelua • Tutustutaan erilaisiin teksteihin ja lastenkirjallisuuteen • Harrastetaan yhdessä sanaleikkejä, riittelyä ja kielellä leikkelyä
Kielellinen muisti ja sanavarasto	
Toiminnan tavoitteet: • Lisätään ja monipuolistetaan tietoisesti sanavarastoa • Vahvistetaan kielellistä ilmaisua	Toiminta: • Kiinnitetään huomiota keskustelutapaan; lapsi on tasa-arvoisessa asemassa keskusteluissa aikuisen kanssa • Loruillaan, käytetään laululeikkejä • Leikitään kielellä • Harjoitellaan nimeämistä ja kuvaavia sanoja • Keskustellaan, luetaan ja kerrotaan tarinoita aktiivisesti
Kielitietoisuus	
Toiminnan tavoitteet: • Vahvistetaan lasten tietoisuutta kielen rakenteesta	Toiminta: • Havainnoidaan ja tutkitaan suomen kieltä ja ryhmän muita äidinkieliä • Tutustutaan ja luetaan lastenkirjallisuutta

ja kielen merkitykseen liittyvistä seikoista.	• Tavutellaan, loruillaan • Luetaan ja kirjoitetaan leikillisesti
--	---

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaakin sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykeestä, sanarytmeistä ja keho-soittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin

herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Musiikillinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: • Tarjotaan lapsille monipuolisia musiikillisia kokemuksia • Vahvistetaan kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin	Toiminta: • Lauletaan, loruillaan ja kuunnellaan musiikkia • Kokeillaan erilaisia soittimia • Käytetään omaa kehoa soittimena • Liikutaan musiikin tahdissa • Kannustetaan lapsia ilmaisemaan musiikin herättämiä tunteita (sanallisesti, piirtämällä) • Harjoitellaan ja järjestetään musiikkiesityksiä • Improvisoidaan musiikillisesti
Kuvallinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: • Kehitetään ja vahvistetaan lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin sekä kulttuuriperintöön	Toiminta: • Tutustutaan erilaisiin materiaaleihin, menetelmiin ja välineisiin: maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla • Tarkastellaan omia ja muiden tuotoksia ja taideteoksia • Tutustutaan erilaisiin viestintävälineisiin • Tutustutaan rakennettuun ja luonnontilaiseen lähiympäristöön • Tehdään erilaisia juhla valmisteluja yhdessä.
Käsityöllinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: • Tarjotaan lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa • Vahvistetaan lapsen suunnittelutaitoja, luovaa ongelmanratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä harjoitellaan muotoilua	Toiminta: • Käytetään lapsille soveltuvien käsityön, teknisen työn ja tekstiilityön työtapoja • Työtapoja ovat mm. muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu • Kokeillaan, tutkitaan ja yhdistellään erilaisia materiaaleja • Ideoidaan ja toteutetaan erilaisia teoksia ja esineitä

Sanallinen ja kehollinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: Tarjotaan mahdollisuus monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään	Toiminta: - Käytetään erilaisia ilmaisun muotoja: draamaa (pantomiimi, improvisointi, nukke- pöytä ja varjoteatteri), tanssia, rooli- mielikuvitus- ja teatterileikkejä - Tehdään esityksiä yhdessä lasten kanssa - Harjoitellaan esiintyjänä ja katsojana olemista
Ilmaisun monet muodot -sisältöjen suunnittelussa voidaan hyödyntää oman kunnan kulttuurikasvatusohjelmia.	

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Eettinen ajattelu	
Toiminnan tavoitteet: - Tuetaan ja vahvistetaan eettisen ajattelun taitojen kehittymistä - Tuetaan ja vahvistetaan lasten käsitystä, että ihmiset ovat erilaisia, mutta samanarvoisia	Toiminta: - Tunnistetaan ja nimetään tunteita - Arvostetaan erilaisuutta - Tuetaan ystävyyssuhteiden solmimista - Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkaisemista rakentavasti - Pohditaan oikean ja väärän eroa - Pohditaan ilon ja surun aiheita
Katsomuskasvatus	
Toiminnan tavoitteet: - Tuetaan ja vahvistetaan keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan - Tuetaan ja vahvistetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehitystä	Toiminta: - Tutustutaan lapsiryhmässä edustettujen katsomusten ja uskontojen tapoihin ja juhliin - Pohditaan yhdessä lasten kokemuksista nousevia katsomuksellisia kysymyksiä - Hyödynnetään huoltajien asiantuntemusta kulttuuriperinnöstä - Hyödynnetään lähiympäristön vierailuja ja tapahtumia, esimerkiksi seurakuntien tilaisuudet ja työntekijät
Lähiyhteisö	
Toiminnan tavoitteet: Tuetaan ja vahvistetaan lasten mielenkiintoa menneisyyden asioihin, nykyhetkeen sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen	Toiminta: - Tutustutaan juhlaperinteisiin, leikkeihin ja lauluihin - Hyödynnetään eri sukupolvien välistä yhteistyötä, esimerkiksi isovanhempien vierailut - Pohditaan yhdessä lasta askarruttavia ajankohtaisia asioita - Pohditaan yhdessä tulevaisuutta

Mediakasvatus	
Toiminnan tavoitteet: Tuetaan ja vahvistetaan lapsen kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä	Toiminta: - Tutustutaan erilaisiin medioihin - Käsitellään medioissa esillä olevia teemoja lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden - Kokeillaan mediantuottamista leikinomaisesti turvallisessa ympäristössä - Hyödynnetään lasten mediaa toiminnan inspiraationa, esimerkiksi lastenohjelmat ja -pelit - Pohditaan faktan ja fiktion eroa

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Matemaattisen ajattelun taidot	
Tavoitteet toiminnalle: - Tuetaan ja vahvistetaan matemaattisen ajattelun kehittymistä - Tarjotaan matemaattisen ajattelun haasteita lapsille	Toiminta: - Matemaattisten käsitteiden harjoittelua peleissä, leikeissä sekä arjen tilanteissa eri aisteja käyttäen esimerkiksi mittaaminen, lukumäärä, lukusana-numeromerkitys, sijainti- ja suhdekäsitteet - Mittaamisen harjoittelua omalla keholla ja eri välineillä - Tutkitaan eri muotoja esimerkiksi legoleikeissä, askarteluissa - Luokitellaan ja vertaillaan erilaisia asioita arjen tilanteissa: pitkä-lyhyt, painava-kevyt
Ympäristökasvatus	
Tavoitteet toiminnalle: Tuetaan ja vahvistetaan lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjataan kohti kestävää elämäntapaa	Toiminta: - Retkeillään luonnossa ja lähiympäristössä - Havainnoidaan luonnon ilmiöitä eri aistein, eri vuodenaikoina - Harjoitellaan kunnioittamaan luontoa, kasveja ja eläimiä - Harjoitellaan kierrättämistä - Hyödynnetään luonnon- ja kierrätysmateriaaleja toiminnassa
Teknologiakasvatus	
Tavoitteet toiminnalle Tuetaan ja kannustetaan lapsia tutustumaan tutkiviin ja kokeileviin työtapoihin	Toiminta: - Ohjataan lapsia havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja - Harjoitellaan tutkimista ja tarkastelua - Tutustutaan teknologiaan esimerkiksi rakenteluleikkien avulla, pohditaan ja etsitään vastauksia yhdessä
Ympäristökasvatuksessa voidaan hyödyntää Joensuun seudun Kohti kestävää elämäntapaa-toimintaohjelmaa.	

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa.

Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja

makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda yhdessä huoltajien kanssa pohja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle.

Liikkumisen taidot	
Tavoitteet toiminnalle: • Tukea ja vahvistaa lasten monipuolista liikkumista ja tarjota liikkumisen iloa • Tukea ja vahvistaa lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja	Toiminta: • Monipuolinen ja riittävä liikunta päivittäin, sisällä ja ulkona • Erilaiset liikunta- ja pihaleikit • Satu- ja musiikkiliikunta • Liikkumista omaehtoisesti ja ohjatusti • Painotetaan liikkumisen iloa
Ruokakasvatus	
Tavoitteet toiminnalle: • Tuetaan ja vahvistetaan myönteistä suhtautumista ruokaan sekä syömiseen • Tuetaan ja vahvistetaan monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia	Toiminta: • Tutustutaan erilaisiin ruokiin eri aistien avulla • Opetellaan ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisestä kulttuuria • Huomioidaan eri kulttuurien ruokailuun liittyvät tavat ja tottumukset

Terveys ja turvallisuus	
Tavoitteet toiminnalle: • Tuetaan ja vahvistetaan lasten valmiuksia huolehtia terveydestä ja henkilökohtaisesta hygieniasta • Vahvistetaan ja tuetaan lasten turvallisuuteen liittyvää oppimista varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa	Toiminta: • Pohditaan yhdessä liikkumisen, levon ja ihmissuhteiden merkitystä hyvinvointiin ja terveyteen • Harjoitellaan liikkumista eri oppimisympäristöissä ja myös lähiliikenteessä • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkomista, tunne- ja vuorovaikutustaitoja
Varhaiskasvatuksessa huomioidaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ravintosuositukset sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset.	

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.¹⁰⁰ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien

¹⁰¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielen opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

[Outokummun varhaiskasvatuksessa](#) on käytössä tarvittaessa kuvatuki sekä tukiviittomat.

Varhaiskasvatuksessa otetaan toimintakaudella 2025–2026 käyttöön Kielitietoisen pedagogiikan kehittäminen varhaiskasvatuksessa eli KIELIPEDA-työväline.

Vieraskielisten ja monikielisten lasten suomen kielen oppimista tuetaan aktiivisesti. Henkilöstö toimii sensitiivisesti ja näyttää, että lapsi huomioidaan ja häntä kuunnellaan, vaikka yhteinen kieli puuttuisikin. Lapsi oppii suomen kieltä ja kulttuuria kokonaisvaltaisesti

varhaiskasvatustoiminnassa. Lisäksi suomen kieltä ja kulttuuria opetellaan ohjatuissa leikki- ja pienryhmätilanteissa, joissa kasvattaja on aktiivisessa roolissa.

Kielen oppimisessa ja kommunikoinnissa käytetään erilaisia apuvälineitä, kuten kuvakortteja ja monikanavaista viestintää. Lasten vuorovaikutustilanteisiin kiinnitetään huomiota. Henkilöstö sanoittaa omaa ja lasten toimintaa rikastaen lasten arjessa tarvittavaa sanavarastoa. Oman äidinkielen/äidinkielten käyttöä tuetaan mahdollisuuksien mukaan.

Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan erilaiset kielelliset ja kulttuuriset taustat ja niitä kunnioitetaan suomalaisen yhteiskunnan arvojen puitteissa. Huoltajille kerrotaan tarvittaessa suomalaisesta kulttuurista, suomalaisen yhteiskunnan jäsenyydestä sekä kotoutumista edistävästä tukipalveluista. Tulkkauspalveluita käytetään tarvittaessa. Kaikessa toiminnassa huomioidaan kulttuurisensitiivisyys.

Perheitä kannustetaan oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. Eri kulttuuritaustaisille perheille tarjotaan mahdollisuus esitellä omia kulttuuri- ja kieliperinteitä varhaiskasvatusyhteisölle.

Perheiden kanssa toimittaessa huomioidaan tarvittaessa oman kunnan kotouttamissuunnitelma.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden.

Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁵.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹¹⁰. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹¹. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹². Lapsen

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹³, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Outokunnan varhaiskasvatuksessa toimitaan inklusiivisten periaatteiden sekä lähikoulu-periaatteen mukaisesti. Käytössämme on ollut jo vuosia kolmitasoinen tuki (yleinen, tehostettu ja erityinen tuki).

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja
- tekee tuen asioissa läheistä yhteistyötä ryhmänsä tiimin ja erityistyöntekijöiden kanssa sekä huoltajien ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa - osallistuu pyydettyä Vaka-tukitiimiin - pyytää tietopyynnön saatuaan huoltajalta yksilöidyn suullisen luvan havainnointilomakkeen toimittamiseen vastaanottajalle salattuna sähköpostina - kirjaa tietopyynnön saatuaan havainnointilomakkeeseen yhdessä tiiminsä ja tarvittaessa erityistyöntekijöiden kanssa varhaiskasvatuksen havainnointilomakkeen lapsen kehitykseen liittyen - kirjaa lapsen vasuun Yhteistyöt ja vastuut -laatikkoon tiedot saamastaan huoltajan yksilöidystä suullisesta luvasta ja varhaiskasvatuksessa täytetystä havainnointilomakkeesta (esimerkiksi Pvm. Palautetta varhaiskasvatuksesta lastenneuvolaan -lomake toimitettu vastaanottajalle huoltajan suullisella luvalla.) - toimittaa havainnointilomakkeen hyvissä ajoin vastaanottajalle tai luovuttaa sen vastaanottajan niin pyytäessä huoltajan toimitettavaksi - antaa kopion havainnointilomakkeesta huoltajalle ja liittää kopion siitä lapsen asiakirjoihin vasun liitteeksi - kirjaa tarvittavat hallintopäätöstä koskevat tiedot Kutsu-kirjeeseen ja ottaa siihen huoltajan allekirjoituksen - tiedottaa viipymättä erityistyöntekijöille huoltajan ryhmään toimittamasta lapseen liittyvästä asiakirjasta ja lapsen terapiasta/kuntoutuksesta

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

- kirjaa tiedot lapsen terapiasta/kuntoutuksesta lapsen vasuun, jos ne ovat olennaisia varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta ja lasta harjoitetaan niihin liittyvissä asioissa myös varhaiskasvatuksessa

- toimii koollekutsujana lasta koskeissa palavereissa

- kutsuu palaveriin kaikki lasten kanssa työskentelevät erityistyöntekijät ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen ulkopuoliset asiantuntijat

- kirjaa tiedon muusta sovitusta käytännöstä lapsen vasuun, esimerkiksi koollekutsujana on toiminut erikseen sovitusti erityisopettaja.

Jaetut vastuut: varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja sekä tarvittaessa muut erityistyöntekijät (kommunikaatio-ohjaaja ja kieli- ja kulttuuriryhmien koordinaattori)

- arvioivat yhdessä tuen ja tukipalveluiden tarpeita sekä pedagogista toimintaa ryhmän toimintaympäristön ja toiminnan sekä lapsen ryhmässä toimimisen havainnoinnin avulla

- varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja kutsuu erityistyöntekijän ryhmään, kun tarve arvioinnille on ajankohtainen

- konsultoivat huoltajan yksilöidyllä suullisella luvalla varhaiskasvatuksen ulkopuolisia asiantuntijoita lapsen asioissa, kirjaavat lapsen vasuun tiedon saamastaan yksilöidystä suullisesta luvasta konsultaatioon sekä toteutuneesta konsultaatiosta

- pyytävät tietopyynnön saatuaan huoltajalta yksilöidyn suullisen luvan palautteen toimittamiseen vastaanottajalle salattuna sähköpostina

- täyttävät yhdessä erityisopettajan yhteisiä kirjauksia varten avaaman ja linkin kautta jakaman palautteen Lasten kuntoutuksen yksikköön (Kuntoutustarpeen arviointiin ohjaaminen), lastenneuvolaan (Palautetta varhaiskasvatuksesta lastenneuvolaan), lastenneurologian poliklinikalle (Palaute varhaiskasvatuksesta lastenneurologialle) tai -psykiatrian poliklinikalle sekä käyvät tarvittaessa jaettuna tiedostona esitetytyn palautteen yhdessä läpi ennen sen toimittamista vastaanottajalle

- kirjaavat lapsen vasuun tiedot saamastaan huoltajan yksilöidystä suullisesta luvasta, sen perusteella varhaiskasvatuksessa täytetystä palautteesta ja sen toimittamisesta salattuna sähköpostina suoraan vastaanottajalle, kirjaamisvastuu sovitaan lapsikohtaisesti

- luovuttavat yhdessä täytetyn foniatrialle toimitettavan palautteen (Päiväkotiarviolomake) tulosteena huoltajien toimitettavaksi.

Ryhmäavustaja

- ohjaa lasta tai pientä lapsiryhmää yhdessä muun kasvatushenkilöstön kanssa mahdollistaen kaikkien lasten osallistumisen päiväkodin toimintaan.

Erityisopettaja

- tekee tuen asioissa läheistä yhteistyötä kasvatushenkilöstön, muiden erityistyöntekijöiden, huoltajien ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa
- osallistuu lapsen vasuprosessiin tarvittaessa, kun lapsen yleisen tuen tarvetta arvioidaan
- osallistuu lapsen vasuprosessiin, kun tehostetun/erityisen tuen ja sen tukipalveluiden tarvetta arvioidaan tai lapsi saa tehostettua/erityistä tukea ja sen tukipalveluita
- osallistuu tarvittaessa lasten tiedonsiirtopalaveriin (ryhmäkohtaiset ja yksilölliset tiedonsiirtopalaverit)
- toimii moniammatillisessa Vaka-tukitiimissä,
- osallistuu erityisopettajien seudulliseen yhteistyöhön ja monialaiseen Laku-ryhmään sekä kutsuttaessa muihin työryhmiin
- välittää tietoa Laku-ryhmässä käsitellyistä aiheista varhaiskasvatukseen sekä kirjaa yhteistyön toiminnan arviointiin ja kehittämiseen liittyvät asiat tiedoksi varhaiskasvatusjohtajalle
- konsultoi tuen asioissa ryhmä- tai lapsikohtaisesti sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen opettajaa vasuprosessissa pedagogisten tukitoimien toteuttamisessa, tuen säännöllisessä, tarpeenmukaisessa arvioinnissa, sekä pedagogisten tukitoimien ja muiden yhdessä huoltajien kanssa sovittujen käytänteiden kirjaamisessa lapsen vasuun
- kirjaa tarvittaessa vasuun vasukeskustelun valmistavat havaintonsa
- antaa säännöllistä tukea lapsille tarvittaessa erityisjärjestelyin (lapsen ja erityisopettajan tapaamiset sovittujen hoitoaikojen ulkopuolella)
- toteuttaa erityispedagogista tukea ryhmässä antaen tukea yksittäiselle lapselle ryhmätilanteissa sekä yksilö- ja pienryhmätuokioilla
- tuo lapsen saamaa erityispedagogista tukea näkyväksi huoltajille
- vastaa yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja tarvittaessa muiden erityistyöntekijöiden kanssa täytettävistä palautteista (palautteen avaaminen ja linkin kautta jakaminen yhteisiä kirjauksia varten, kirjaukset jaetussa tiedostossa ilman yksilöiviä henkilötietoja, tiedoston jakamisen lopettaminen, yksilöivien henkilötietojen lisääminen, valmiin palautteen toimittaminen salattuna sähköpostina vastaanottajalle)
- vastaa Esitys tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeesta –lomakkeen täyttämisestä hallintopäätöstä varten, lisää allekirjoitetun Kutsu-kirjeen lomakkeen liitteeksi ja esittelee asian varhaiskasvatusjohtajalle
- tukee tarvittaessa pedagogisella ohjauksella perhepäivähoitajien antamaa varhaiskasvatusta yhteistyössä varhaiskasvatusjohtajan kanssa.

Muiden erityistyöntekijöiden vastuut

Kommunikaatio-ohjaaja

- tekee tuen asioissa läheistä yhteistyötä kasvatushenkilöstön, muiden erityistyöntekijöiden, huoltajien ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa
- osallistuu tarvittaessa lapsen vasuprosessiin ja lasten tiedonsiirtopalaveriin (ryhmäkohtaiset ja yksilölliset tiedonsiirtopalaverit)
- toimii moniammatillisessa Vaka-tukitiimissä, osallistuu erityisopettajien seudulliseen yhteistyöhön sekä osallistuu monialaiseen Laku-ryhmään
- konsultoi kasvatushenkilöstöä ja tekee yhteistyötä kasvatushenkilöstön kanssa rakentaen ja yhdenmukaistaen varhaiskasvatuksessa käytettävää kommunikointia tukevaa ja korvaavaa materiaalia sekä valmistaen varhaiskasvatukseen monikielisyyttä tukevaa materiaalia
- ohjaa puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien käyttöä kasvatushenkilöstölle sekä lapselle ryhmän arjessa, yksilö- tai pienryhmätuokiolla
- pyytää huoltajien luvalla erikoissairaanhoidon apuvälineyksiköstä kommunikoinnin apuvälineen arvioinnin ja päivitykset-
- sopii etäpuheterapioiden ajankohdat puheterapeutin kanssa ja avustaa erikseen sovitusti lasta etäpuheterapiassa
- vastaa kieli- ja kulttuuriryhmien koordinaattorin kanssa kasvatushenkilöstön konsultaatiosta ja ohjauksesta sekä ohjaa lapsille suomen kielen opetusta.

Kieli- ja kulttuuriryhmien koordinaattori

- tekee yhteistyötä kasvatushenkilöstön, muiden erityistyöntekijöiden, huoltajien ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa
- osallistuu tarvittaessa lapsen vasuprosessiin ja lasten tiedonsiirtopalaveriin (ryhmäkohtaiset ja yksilölliset tiedonsiirtopalaverit).
- konsultoi ja ohjaa varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöä esim. tulkkauspalveluiden käytössä sekä ohjaa tarvittaessa eri kieli- ja kulttuuritaustaisia perheitä-
- vastaa kommunikaatio-ohjaajan kanssa kasvatushenkilöstön konsultaatiosta ja ohjauksesta.

Sosionomi

- tekee tuen asioissa läheistä yhteistyötä kasvatushenkilöstön, erityistyöntekijöiden, huoltajien ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa
- osallistuu tarvittaessa lapsen vasuprosessiin tuoden siihen lapsen ja perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin näkökulman
- osallistuu tarvittaessa lasten tiedonsiirtopalaveriin (ryhmäkohtaiset ja yksilölliset tiedonsiirtopalaverit)

- kehittää ja vahvistaa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevaa toimintakulttuuria
- vastaa sosiaalipedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista, kehittämisestä ja dokumentoinnista yhteistyössä ryhmän kasvatushenkilöstön kanssa
- ohjaa perheitä tarvittavien palveluiden ja tukitoimien piiriin hyödyntäen perhetyön ja lastensuojelun osaamistaan.

Jaetut vastuut: varhaiskasvatuksen opettaja ja sosionomi

Lastenneuvolan 1,5- tai 4-vuotiaiden havainnointilomakkeet:

- antavat tyhjän lomakkeen huoltajalle täytettäväksi, huoltaja voi halutessaan palauttaa täyttämänsä lomakkeen varhaiskasvatukseen (havaintojen yhdistäminen varhaiskasvatuksessa täytettävälle lomakkeelle)
- pyytävät huoltajalta yksilöidyn suullisen luvan lomakkeen toimittamiseen vastaanottajalle salattuna sähköpostina, kirjaavat lapsen vasuun tiedot saamastaan huoltajan yksilöidystä suullisesta luvasta ja sen perusteella varhaiskasvatuksessa täytetystä lomakkeesta
- toimittavat lomakkeen hyvissä ajoin vastaanottajalle
- antavat kopion lomakkeesta huoltajalle ja liittävät kopion siitä lapsen asiakirjoihin vasun liitteeksi.

Esihenkilön vastuut

Yksikön esihenkilö

- vastaa vasuprosessien toteutumisesta sovitussa aikataulussa (esihenkilön kirjaus lapsen vasuun),
- määrää ei kelpoiselle kelpoisen varhaiskasvatuksen opettajan vastaamaan ryhmän vasujen laatimisesta ja arvioinnista,
- jakaa varhaiskasvatuksen opettajien kanssa pedagogisen vastuun toiminnan suunnittelusta,
- tukee ryhmävasujen laatimista, toteuttamista ja arviointia,
- arvioi ryhmävasujen tavoitteiden toteutumista ryhmän henkilöstön kanssa ja
- vastaa arviointisuunnitelman toteuttamisesta sekä arvioinneista yksikkötasolla.

Varhaiskasvatukseen perustettiin syyskauden 2022 alkaessa Vaka-tukitiimi. Vaka-tukitiimi on moniammatillinen tiimi, jossa toimii varhaiskasvatuksen kiertävät erityisopettajat ja kommunikaatio-ohjaaja. Vaka-tukitiimiin kutsutaan tarvittaessa mukaan esimerkiksi varhaiskasvatusjohtaja, kieli- ja kulttuuriryhmien koordinaattori ja varhaiskasvatuksen opettajia. Vaka-tukitiimi pohtii varhaiskasvatuksesta esille nousevia kysymyksiä inklusiivisuudesta, tuesta ja pedagogisesta toiminnasta ja konsultoi tarvittaessa kasvatushenkilöstöä. Vaka-tukitiimissä tehdään mm. yhteistyötä huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyötahojen kanssa, tuotetaan tukimateriaaleja, suunnitellaan ja järjestetään pienryhmätoimintaa yhdessä kasvatushenkilöstön kanssa sekä konsultoidaan erityispedagogisista asioista varhaiskasvatusjohtajaa (esimerkiksi tarvittavat henkilöstöresurssit).

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁴. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁵

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁶

Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁷

Outokummun varhaiskasvatuksessa lasten vahva osallisuus huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa sekä toimintoja suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa. Huoltajien kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksessa käytettävistä tuen toteuttamisen eri muodoista varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa. Huoltajia kannustetaan ottamaan yhteyttä, jos heillä herää huolta lapsen hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen tai oppimisen suhteen. On tärkeää, että huoltajat ovat tietoisia varhaiskasvatuksen erityisopettajan, sosionomin ja kommunikaatio-ohjaajan tarjoamasta tuesta sekä muista lasten ja perheiden palveluista.

Tuesta keskustellessa korostetaan varhaiskasvatuksen positiivista ja vahvuusperustaista pedagogiikkaa. Yhteistyö perheiden kanssa on luottamuksellista lasta ja huoltajia kunnioittavaa.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁸.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁹. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹²⁰.

[Outokummun varhaiskasvatuksessa](#) tehdään monialaista lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvää yhteistyötä laajan yhteistyöverkoston kanssa (ks. 3.3). Monialaista yhteistyötä arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti. Monialaisen yhteistyön toimivuus edellyttää käytännön järjestelyistä sopimista liittyen yhteydenpitoon ja konsultointiin eri toimijoiden välillä.

Monialaisen yhteistyön verkostopalaveriin, joissa käsitellään lasten asioita, osallistuvat lapsen tuen järjestämisen kannalta tarpeelliset yhteistyötahot. Verkostopalaverien koollekutsujina toimivat yleensä varhaiskasvatuksen tai sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntijat. Myös huoltajat voivat tehdä aloitteen monialaisen yhteistyön aloittamiseksi. Verkostopalaverissa sovitaan, kuinka lapsen tuki käytännössä järjestetään, kunkin toimijan vastuualueet sekä tuen toteutumisen seurannan ja arvioinnin käytännöt. Lasten asioita käsitellään verkostopalaverissa huoltajien luvalla, joka kirjataan lapsen vasuun.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla.

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁹ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹²⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²¹ ja tuen muodot¹²² tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²³. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁴.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁵.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁶. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁸.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁶ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹³⁰. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

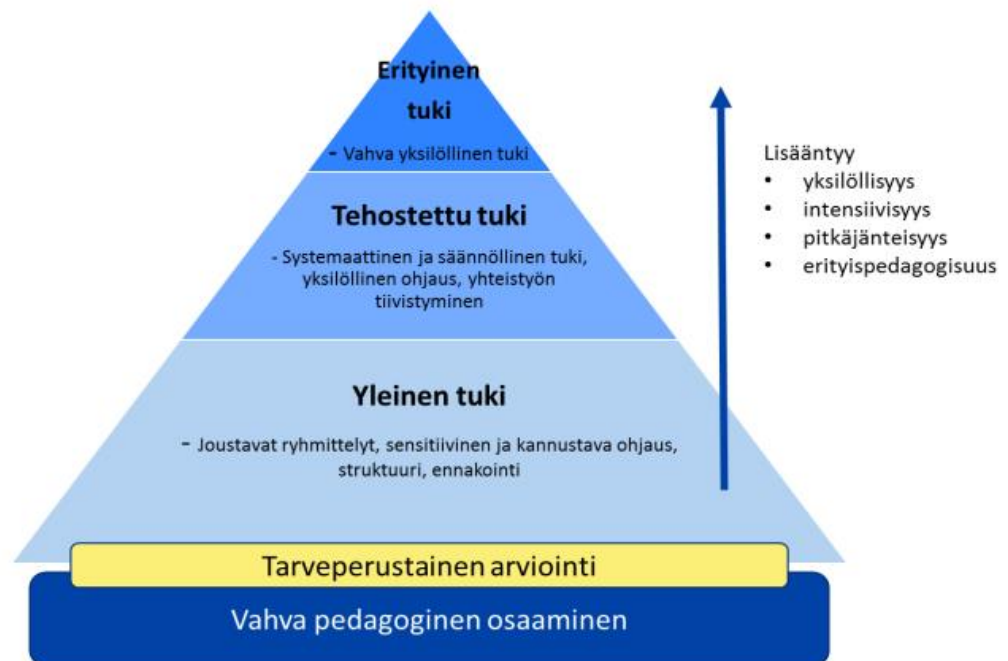
¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Outokummun varhaiskasvatuksessa laadukas yleinen tuki on pedagogiikan tietoista tehostamista, suunnitelmallista päivittäisen toimintaympäristön, kasvatushenkilöstön ja ryhmän sekä toiminnan arviointia ja muokkaamista lasten tarpeiden mukaisesti. Laadukkaassa yleisessä tuessa huomioidaan lasten yksilöllisiä tarpeita ja tukea toteutetaan koko kasvatushenkilöstön yhteistyönä.

Tuen tasot

Yleinen tuki

Varhainen ja oikea-aikainen puuttuminen perustuu toimintaympäristön, kasvatushenkilöstön ja ryhmän toiminnan jatkuvaan havainnointiin ja avoimeen keskusteluun huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa yleisen tuen tarpeen arvioinnista. Herännyt huoli otetaan puheeksi varhaisessa vaiheessa huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja kommunikaatio-ohjaaja antavat tarvittaessa konsultaatiota yleisen tuen tarpeen arviointiin ja osallistuvat tarvittaessa tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Ryhmän tiimipalavereissa käydään keskustelua lasten tuen tarpeista, yhdessä sovittavista toimintatavoista toimintaympäristöön vaikuttamiseksi ja toiminnan arvioinnista. Käyttäytymisen pulmiin tartutaan yhteistyössä huoltajien kanssa, niihin etsitään ratkaisuja positiivisen, vahvuusperustaisen vuorovaikutuksen kautta.

Tukea kohdennetaan vahvasti varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön. Fyysistä toimintaympäristöä, toimintakulttuuria ja vuorovaikutusta muokkaamalla ja kehittämällä parannetaan lasten hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Positiivinen, vahvuusperustainen pedagogiikka on varhaiskasvatuksen keskeisin työväline.

Yleinen tuki ja sen tukipalvelut, tehostettu/erityinen tuki ja sen tukipalvelut

Kun lapsen tuen tason ja sen tukipalveluiden tarvetta arvioidaan, tukitoimia suunnitellaan ja niiden toteutumista arvioidaan, vasuprosessiin osallistuvat varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja yhdessä ryhmän muun kasvatushenkilöstön kanssa sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityistyöntekijöitä ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisia asiantuntijoita. Myös huoltajien ja lapsen osallisuus huomioidaan.

Kun yleinen tuki ei riitä, lapsella on oikeus saada tehostettua tukea heti, kun säännöllisen ja vahvemman tuen tarve on havaittu. Kun yleinen tai tehostettu tuki ei riitä, lapsella on oikeus saada jatkuvaa ja useista tuen muodoista ja tukipalveluista koostuvaa erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu huoltajat tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeeseen liittyvään vasukeskustelun suulliseen kuulemiseen kirjallisella kutsulla (Kutsu-kirje), johon otetaan huoltajien allekirjoitukset. Erityisopettaja kirjaa tuen tarpeen arvioinnin ja huoltajien suullisen kuulemisen Esitys tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeesta –lomakkeelle. Kutsu-kirje tulee lomakkeen liitteeksi. Lomake toimii esityksenä varhaiskasvatusjohtajalle yleisen tuen ja sen tukipalveluiden, tehostetun/ erityisen tuen ja sen tukipalveluiden hallinnollisen päätöksen tekoa varten.

Erityisopettaja konsultoi ja ohjaa varhaiskasvatuksen opettajaa tuen ja sen tukipalveluiden toteuttamisessa, pedagogisissa tukitoimissa, tuen säännöllisessä, tarpeenmukaisessa arvioinnissa

sekä tarvittaessa pedagogisten tukitoimien ja muiden yhdessä huoltajien kanssa sovittujen käytänteiden kirjaamisessa lapsen vasuun.

Pidennetty oppivelvollisuus

Varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu huoltajat vasukeskusteluun pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvään suulliseen kuulemiseen kirjallisella kutsulla (Kutsu-kirje), johon otetaan huoltajien allekirjoitukset. Erityisopettaja kirjaa pidennetyn oppivelvollisuuden tarpeen arvioinnin ja huoltajien suullisen kuulemisen Esitys tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeesta -lomakkeelle. Kutsu-kirje tulee lomakkeen liitteeksi. Lomake toimii esityksenä **perusopetuksen rehtorille** pidennetyn oppivelvollisuuden hallinnollisen päätöksen tekoa varten.

Varhaiskasvatuksen tuen muotoja ovat pedagoginen tuki, rakenteellinen tuki sekä hoidollinen tuki (ks. 5.5).

ESIMERKKEJÄ PEDAGOGISTA TUKITOIMISTA
• Oppimisympäristöjen muokkaus ja kehittäminen ○ välineet (lelut, pelit, askarteluvälineet jne.) helposti lasten saatavilla ○ välineiden vaihtuvuus lasten mielenkiinnon ja esimerkiksi vuodenaikojen mukaan ○ kalusteiden siirreltävyys ○ visuaalisten ja auditiivisten ärsykkeiden vähentäminen tai lisääminen • Selkeä ja ennakoitava päivärytmi ○ tutut ja turvalliset, toistuvat toiminnot ○ kuvitettu päivästrukturi ja kalenterituokio • Toiminnan rytmittäminen ja jaksottaminen ○ lapsen vireystilan huomioiminen ○ työskentelyn tauottaminen ja vaihtelevat, monipuoliset työtavat, liikkumisen tarpeen huomioiminen ○ toiminnan porrastaminen siirtymätilanteissa • Sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat ○ vuorovaikutuksellisten tilanteiden pedagogisen merkityksen ymmärtäminen ○ lasten erilaisten aloitteiden havaitseminen ja niihin vastaaminen ○ varhaiskasvatukselle yhtenäistettävät kommunikaatiota ja vuorovaikutusta tukevat menetelmät; kuvien, toimintataulujen, sosiaalisten tarinoiden, kommunikaatiokansioiden sekä tukiviittomien käyttö, erilaiset teknologiset ratkaisut
• Monipuoliset työtavat ja menetelmät ○ varhaiskasvatukselle yhteiset ja johdonmukaiset pedagogiset ja erityispedagogiset menetelmät ○ työtapojen suunnittelu yhdessä lasten kanssa, lasten osallisuuden vahvistaminen ○ joustavat ryhmittelyt: vaihtuvat pienryhmät, paritoiminta ja yksilötuokiot

- positiivisten vertaissuhteiden huomiointi lapsiryhmittelyjen suunnittelussa
- Havainnointi, dokumentointi ja arviointi
 - lasten aktiivinen havainnointi varhaiskasvatuksen arjessa
 - leikin havainnoinnin ja sosiogrammin hyödyntäminen
 - pedagogisen dokumentoinnin hyödyntäminen arvioinnissa
- Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja kommunikaatio-ohjaajan antama konsultaatio
- Tulkittamis- ja avustamispalvelut
 - kommunikaatio-ohjaajan tuki

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³¹. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³².

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Tuen tarpeen arviointi

Tuen tarpeen, sen riittävyden ja toteutumisen jatkuvan arvioinnin tarkoitus on peilata, onko pedagogiikalle ja toiminnalle asetetut tavoitteet saavutettu. Arviointi edellyttää aktiivista tiedon keruuta, analysointia ja tulkintaa. Se tarkoittaa myös kasvattajien tekemää itsearviointia, itsereflektiota ja ryhmän kasvatushenkilöstön toiminnan arviointia. Arviointi on edellytys laadukkaalle, tavoitteelliselle ja suunnitelmalliselle pedagogiikalle.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen jatkuvasta arvioinnista sekä lapsen ja huoltajien osallisuuden huomioimisesta. Varhaiskasvatuksen opettajan arvioinnin tukena on ryhmän hyvän lapsituntemuksen omaava kasvatushenkilöstö, joka havainnoi aktiivisesti toimintaa

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

varhaiskasvatuksen arjessa. Arviointia vahvistetaan tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan, sosionomin ja kommunikaatio-ohjaajan sekä varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden tuella. (Ks. 5.3.)

Arvioinnissa käytetään kaikilla tuen tasoilla Esitys tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeesta -lomaketta. (Ks. lapsen vasuprosessin kuvaus 1.3)

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³³. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁴. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁵

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁶. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁵ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁷.

Outokummun varhaiskasvatuksessa lapsen vasu päivittyy lapsen tarpeita vastaavaksi jatkuvan arvioinnin avulla. Esitys tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeesta -lomaketta hyödynnetään hallinnollisia päätöksiä tehtäessä.

Kysymyksiä keskustelun tueksi tiimissä ja huoltajien kanssa:

- Mitä olemme sopineet edellisellä kerralla?
- Ovatko sopimamme asiat toteutuneet? Jos eivät niin miksi?
- Millaisia muokkauksia olemme tehneet sovittuihin toimintatapoihin?
- Onko sovittuja tavoitteita saavutettu ja vai ovatko ne edelleen ajankohtaisia?
- Ovatko sovitut tavoitteet ja menetelmät olleet toimivia?
- Mitä sovitusta olisi hyvä muuttaa ja miksi?
- Mikä säilyy ennallaan?

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen ja arvioinnin vastuut

Lapsen vasun laatimisen ja arvioinnin vastuita kuvataan luvuissa 1.3, 5.3 ja 5.4.

Varhaiskasvatuksessa painottuu varhaiskasvatuksen opettajan rooli, mutta myös muun kasvatushenkilöstön tuki lapsen vasuprosessissa. Vaka-tukitiimin varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja kommunikaatio-ohjaajan tuki on saatavilla varhaiskasvatuksen opettajalle ja muulle kasvatushenkilöstölle.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁸.

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁴⁰. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴¹.

¹³⁷ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁸ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

¹³⁹ Hallintolaki 34 §

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴¹ Varhaiskasvatustilaki 62 §

Päätös on aina perusteltava¹⁴². Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴³.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁴.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁵.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁶. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁷

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

¹⁴² Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁷ HE 148/2021 vp, s. 30

Outokummun varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen yleisen tuen ja sen tukipalveluiden tarpeesta sekä tehostetun ja erityisen tuen ja niiden tukipalveluiden tarpeesta tekee varhaiskasvatusjohtaja. Hallintopäätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee **perusopetuksen rehtori**.

Yleisen tuen tasolla hallinto päätös tehdään, kun lapsi tarvitsee tukipalveluja; erityisopettajan antamaa konsultaatiota tai opetusta (lapselle tai lapsiryhmälle), tulkitsemis-, avustamispalveluja tai apuvälineitä. Lapsen tarvitsemat tulkitsemispalvelut järjestetään tapauskohtaisesti, samoin kuin huoltajille tarjottava tulkkauspalvelu **esimerkiksi** vasukeskustelussa. Avustamispalvelut lapselle järjestetään kunnan varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvana palveluna. Tarvittavat apuvälineet tulevat Siun Soten apuvälineyksikön kautta.

Lapsen tuen tarpeisiin kiinnitetään kasvatushenkilöstön yhteistyönä huomiota mahdollisimman varhain, ja lapsen tarvitsema tuki aloitetaan välittömästi.

Tuen tason ja sen tukipalveluiden tarpeen arvioinnissa kuullaan tarvittaessa varhaiskasvatuksen ulkopuolisia asiantuntijoita ja otetaan huomioon asiantuntijoiden mahdolliset lausunnot ja palautteet. Mikäli lapsella on lausunnossa suositus ryhmäavustajasta, tulee arvioinnissa ottaa kantaa siihen, miten riittävä tuki toteutetaan, suosituksen mukaisesti henkilöstöresursseja lisäämällä vai muilla riittävillä tukitoimilla. Vaka-tukitiimi toimii tässä tilanteessa arvioinnin tukena ja konsultoi asiassa varhaiskasvatusjohtajaa.

Hallintopäätös pannaan täytäntöön heti. Se on voimassa toistaiseksi, vaikka huoltaja hakisikin päätökseen muutosta tai sen kumoamista.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetty tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatustalvaelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatustalvaelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatustalvaelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat

- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Outokummun varhaiskasvatuksessa ei toteuteta vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁸ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁵⁰. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵¹. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵².

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵⁰ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵² Varhaiskasvatuslaki 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

[Outokummun varhaiskasvatuksessa](#) arviointia tehdään seuraavilla tasoilla: kansallisella, kunta, yksikkö, ryhmä sekä yksilötasolla. Varhaiskasvatuksen arviointi perustuu Kansallisen arviointikeskuksen Karvin varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteisiin ja suosituksiin.

Varhaiskasvatuksen kansallista arviointia ohjaa kehittävän arvioinnin viitekehys. Myös Outokummussa arviointia toteutetaan kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti. Arvioinnissa

lopputulosta tärkeämpää on arviointiprosessi, sen aikana ja sen jälkeen tapahtuva toiminnan kehittäminen sekä vahvuuksien tunnistaminen.

Kansallisen tason arviointia ohjaavat varhaiskasvatuslaki, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä varhaiskasvatuksen laadunarvioinnin perusteet ja suositukset (Karvi 2018). Karvin ulkoiset arvioinnit ovat myös kansallisen tason arviointeja.

Kuntatason arvioinnissa kiinnitetään huomiota kuntastrategian tavoitteiden toteutumiseen ja kuntakohtaisiin kehittämiskohteisiin, talousarvion ja sen tavoitteiden toteutumiseen sekä arviointimallin kuntatasolle sijoittuviin indikaattoreihin.

Kunnan varhaiskasvatuksen kehittämisestä ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatusjohtaja, joka tekee yhdessä arviointiryhmän kanssa vuosittain päivittyvän arviointisuunnitelman.

Varhaiskasvatuksen laadun arviointitieto kootaan toimintavuosittain arviointiraporttiin.

Yksikötason arvioinnissa huomioidaan kuntakohtaisesti sovitut pedagogiset kehittämiskohteet, yksikkökohtaiset painotukset, arviointimallin yksikötasolle sijoittuvat indikaattorit sekä arviointisuunnitelman mukaisen arvioinnin toteutus (arviointitavat ja aikataulu).

Yksiköiden esihenkilöt tukevat yksikköjensä ryhmävasujen laatimista, toteuttamista ja arviointia. He ovat vastuussa arviointisuunnitelman toteuttamisesta sekä arvioinneista yksikötasolla. Toimintaa kehitetään kuntakohtaisten ja yksikkökohtaisten arviointien perusteella.

Ryhmätasolla toimintaa arvioidaan suhteessa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin, siihen kirjattuihin toimenpiteisiin sekä niiden toteutumiseen. Ryhmävasun tavoitteet muodostuvat lasten vasuista. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan tavoitteet toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämiseen sekä inklusiivisen toimintatavan toteuttamiseen ryhmän toiminnassa. Rakenteellisen tuen arviointi tehdään tarvittaessa ja liitetään osaksi suunnitelmaa. Arvioinnin tukena käytetään laaturunkoa.

Ryhmän toimintaa suunnitellaan ja kehitetään pohjautuen lasten vasuihin, lasten vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet huomioiden. Ryhmän toiminnan ja kehittämisen tavoitteet ja arviointi kirjataan ryhmävasuun. Ryhmävasu on toimintavuoden aikana kehittyvä asiakirja. Ryhmän toimintaa arvioidaan jatkuvan arvioinnin periaatteella. Arviointia tehdään itsearviointina huomioiden lasten sekä huoltajien osallisuus.

Ryhmävasun toteutumista arvioidaan säännöllisesti tiimipalaverissa ja yksikköjen pedagogisissa tiimeissä/opettajapalaverissa. Ryhmävasun tavoitteiden toteutumista arvioidaan myös ryhmän henkilöstön ja esihenkilön kesken. Vastuu arvioinnista ryhmätasolla on varhaiskasvatuksen opettajalla ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitajalla.

Yksilötason arviointi perustuu lapsen vasun toteutumiseen. Yksilötason arvioinnista vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja varhaiskasvatusjohtajan ja/tai erityisopettajan konsultaation ja ohjauksen tuella. Arviointiin osallistuvat koko tiimi, lapsi ja

huoltajat. Yksilöarvioinnissa kiinnitetään huomiota tuen toteutumiseen lapsen vasuun kirjattujen tavoitteiden mukaisesti. Arvioinnin ja huoltajien kanssa käydyn keskustelun perusteella lapsen vasuun tehdään päivityksiä jatkuvan arvioinnin mukaisesti.